

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Filozofická fakulta

Katedra sociologie

Bakalářská práce:

Kontexty komunitního života v prostředí dnešního města

Vedoucí práce:

PhDr. Richard Růžička CSc.

Vypracovala:

Adéla Burianová

Praha 2008

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a že jsem uvedla všechny použité prameny a literaturu.

V Praze dne 3.8.2008

.....

Poděkování

Děkuji PhDr. Richardu Růžičkovi CSc. za trpělivé vedení mé práce, cenné připomínky při jejím vzniku a odborné posouzení jednotlivých aspektů tématu.

Abstrakt

Kontexty komunitního života v prostředí dnešního města

Komunita zaznamenala při přechodu od tradiční k moderní společnosti mnoha změn, transformovala se do nové podoby, kterou můžeme označit jako soudobou, potažmo městskou komunitu.

Městská komunita je místem silnější soudržnosti uprostřed individualizovaného světa. Je výslednicí dvou sil; na jedné straně přirozené lidské potřeby někam patřit a identifikovat se s určitou skupinou, na straně druhé částečně odosobněných vazeb v prostředí dnešního města.

První kapitola práce zkoumá komunitní aspekty v dílech tradičních i novějších sociologů. V následující části je přiblížen proces hledání vlastní identity, jakožto předpokladu při utváření městské komunity. Poslední část poté pojednává o vlastních projevech komunitního života ve městě.

Abstract

Contexts of a Community Life in Contemporary Town

The community has changed in many ways while proceeding from traditional to modern society. It has transformed into new form, which can be called present or urban community.

Urban community is a place with stronger solidarity in the world of individualism. It is the result of two forces. Firstly, the natural human need of belonging to any group; on the other hand partially impersonal relationships in contemporary town.

The first chapter of the paper deals with the aspects of community phenomena in the work of traditional and also later sociologists. In the following part, the process of seeking one's own identity as one of the main principles of forming urban community is focused. The last part describes the manifestation of a community life in town.

Obsah

Úvod	1
Od tradiční společnosti k moderní aneb vyvázání z komunity?	2
1. Pojem komunity v sociologické teorii	5
1.1 Vymezení pojmu komunita	5
1.2 Způsoby nahlížení na soudobou komunitu	7
1.2.1 Komunita podle druhu činnosti a zaměření	8
1.2.2 Komunita městská x komunita venkovská	10
1.3 Vývoj zkoumání komunitních kontextů v městském prostředí	14
1.3.1 Komunita v prostředí města z pohledu tradiční sociologie	14
1.3.2 Problematika komunit v reflexi chicagské školy	15
1.3.3 Nová urbánní sociologie	17
1.4. Tradiční a nová komunita	18
2. Hledání vlastní identity jako základní předpoklad vytváření měst. komunit	21
2.1. Vnímání identity a jejích dimenzí v sociálních vědách	21
2.2. Specifika identity městského člověka	24
3. Faktory utváření městských komunit	28
3.1. Sociální exkluze a inkluze – příklad národnostních komunit	28
3.2. Uzavření se před světem - příklad náboženských skupin	29
3.3. Význam společně obývané lokality	31
3.3.1. Komunitní rysy sousedství v dnešním městě	31
3.3.2. Obytná segregace (nejen) etnických minorit	36
3.4. Společné zájmy a cíle	39
3.5. Shrnutí	41
Závěr	42
Příloha 1	44
Reference	45

Úvod

Komunita. Slovo, pod kterým se vybaví bezpečný přístav, místo připomínající domov či jeho náhradu, skupinu důvěrně známých osob.

Město jako by samotnou svou podstatou vzniku takto chápané komunity zabraňovalo.

Tržní a dravé městské prostředí, pulsující změt' stále nových impulsů, nutnost vypořádávání se s novými situacemi, neustálá konfrontace s jinými, „cizinci“, jednorázovost a epizodičnost většiny kontaktů jsou okolnosti, které vzniku trvalejších komunitních vazeb na první pohled příliš nepřejí.

Na druhé straně je však třeba si uvědomit, že pro každého člověka, ať městského či venkovského, je přirozené vytvářet si síť osob, se kterými je v trvalejším kontaktu, komunitu, v rámci níž dochází k jeho sebereflexi a hledání vlastní identity v „džungli života“.

Jednou z našich základních potřeb je také pocit bezpečí. Vlastní komunita nám v tomto směru vychází vstříc, provází nás celým životem, ať již ve smyslu rodiny, či jiných nám blízkých osob. Těžko najít člověka, který „nepatří nikam“. Každý se občas rád schová před okolním světem; zatímco hlemýžď má ulitu, my jsme vystaveni světu tváří v tvář. Naši ulitou je pouze naše vlastní *já*, entita, jež se konstruuje velmi složitě. Jedním z důležitých aspektů jejího konstruování je i náležení někam.

O člověku vypovídá mnoho jeho vlastní volba. A právě město je prostor, který svou heterogenitou možnost *volby* přináší. Tato volba nám posléze pomáhá vytvářet obraz vlastního já, naší identitu.

Skrze skupinu, ke které náležíme, demonstrujeme společností, kdo jsme (a kdo být *chceme*). Komunita je mimo jiné prostředkem vlastního vyjadřování, ve městech znásobovaného pluralitou a nepřehledností vazeb.

Pokud již charakter města vzniku komunity umožňuje, kde má pak meze, hranice? Je možno ve městech stále ještě najít skupinu, která by se tradiční komunitě blížila?

Hledání fragmentů komunitního života v prostředí města se neobejde bez lehké exkurse do prostředí (nejen) tradiční sociologie a zamyšlení se nad tím, co vlastně

komunita je a jak se vlivem vývoje změnila (kapitola 1.) Nebude opomenuto ani téma hledání vlastní identity, jakožto důležité okolnosti vytváření a udržování městských komunit. (kapitola 2.) Na vlastních projevech komunitního života ve městě (kapitola 3.) budou posléze zkoumány nejčastější motivace k jejímu vzniku.

Od tradiční společnosti k moderní aneb vyvázání z komunity?

Abychom lépe porozuměli situaci městského člověka, je třeba se zamyslet nad tím, jak se jeho situace změnila se vstupem do moderní společnosti, jakým vývojem prošly společenské vztahy a jak se tato změna odrazila na tradiční komunitě.

Nejdříve je však potřeba „přenést se“ do doby samotného přechodu.

Moderní společnost, produkt průmyslové revoluce a společnost radikálně odlišná od společností tradičních, vznikla v poměrně krátkém čase. U jejího zrodu stála série výrazných změn, jež vedly k procesu individualizace, abstrakce a generalizace společenských vztahů (Keller 2005b: 393). Struktury, jež jedince obklopovaly, se stávaly stále abstraktnější a neosobnější, pro jedince nepochopitelnější. Namísto dříve jednoduchých a přehledných vztahů nastoupily vztahy složitější a jedinec se stal ve struktuře lehce zaměnitelný. Abstraktní struktury moderní společnosti se tak pomalu staly východiskem pro vyvázání jedince z prostředí tradiční komunity.

V moderní společnosti došlo k diferenciaci jednotlivých oblastí jejího fungování. Mnohé z rolí, které dříve zastala tradiční komunita, měly nyní na starosti jednotlivé profesionalizované oblasti, jako ekonomika, školství, zdravotnictví a právo. Budování statusu jedince již není omezeno pouze na prostředí komunity, ke které náleží, ale zvyšuje se možnost vlastní participace individua.

Pozvolné vytržení jedince z prostor tradiční komunity může být posuzováno dvěma protikladnými póly pohledů. Je zde možnost vnímat situaci jako pro jedince osvobozující, kdy se stává autonomní bytostí a může cele určovat směřování své cesty.

Druhý krajní pohled vyznívá negativisticky. Jedinec je vykořeněn z tradičních vazeb, opuštěn a vydán vstříc nepřátelskému světu, který ho nutí přežívat v prostředí trvale konkurenčním.

Většina klasických sociologů studujících povahu moderní společnosti se snaží nalézt adekvátní náhradu za tradiční komunitu. Nejlepší náhradou se zdála být organizovaná modernita, jež měla přes formální organizace zajišťovat bezpečí a jistotu tradiční komunity, usnadňovat adaptaci jedince. Později se však objevuje sílící kritika těchto velkých formálních organizací.¹

Můžeme tedy říci, že komunita v prapůvodním slova smyslu chápání (který se pokusí vyložit následující kapitola) se tedy ztratila s přechodem od tradiční k moderní společnosti. Pluralita vztahů a jejich abstrakce již nedává jedinci prostor nechávat se ovlivňovat pouze jednou skupinou, která ho provází celým životem. Jediná skupina, která by vykonávala funkce tradiční komunity, totiž socializaci jedince, sociální kontrolu, plnila jeho potřeby, jako by se „rozdrobila“ či „roztekla“ do mnoha jiných skupin, se kterými člověk přijde v průběhu života do styku a které na něj (ve větší či menší míře) působí. Případ, kdy je jedinec po celý život ovlivňován pouze jednou skupinou, se dokonce považuje až za zhoubný a pro vývoj člověka škodlivý (vezmeme-li v úvahu například sektu).

Jedinec je v moderní společnosti postaven před nelehký úkol. Pokud je zde *možnost* výběru, sám a svobodně si (většinou) vybírá skupinu, do které chce patřit, které věnuje svůj čas, aktivitu, skrze kterou chce nahlížet na svět kolem sebe a svou identitu. Tento výběr je však obousměrný; nevolí jen individuum, ale i skupina.

Moderní komunita je tedy současně i referenční skupinou, spojující osoby *nějakým způsobem* si blízké. Tato blízkost se projevuje právě v motivaci jedinců být jejími členy, plynoucí si z uvědomění výhod, které členství přináší.

Angažování se v moderní komunitě nemusí být tedy nutně nezištné.

---

¹ Příkladem zde může být R. K. Merton, který při svých analýzách byrokracie poukazuje na fakt, že nejvyšší hodnotou byrokratické správy není plnění určitých cílů (vykonávání správy), ale dodržování pravidel a norem závazně platných uvnitř organizace. Byrokracie, původně nástroj ke snadnějšímu vykonávání správy, se změnila v samoúčelný systém, kdy se ritualizovaná úřední činnost stává cílem sama pro sebe. Tento proces nazývá Merton *přemístěním cílů*. (Keller 2005a: 94,108)

Je třeba si uvědomit, že skupiny blížící se tradiční komunitě v soudobém městě najdeme již těžko. Mnohé její funkce si však moderní komunita zachovala a nejenom to: posunula je dál. Mnohými autory zromantizovaná tradiční komunita přinášela jedinci jistotu a bezpečí, moderní komunita může přinést bezpečí, ale i cosi navíc.

Charakter komunity se tedy sice v průběhu času proměnil, neznámá to však, že by již neexistovala. Postup od tradiční společnosti k moderní tedy nemusí nutně znamenat vyvázání z komunity.

1. Pojem komunity v sociologické teorii

Úkol vymezit pojem *komunita* se na první pohled zdá být snadným. Komunita, jako „útulné a teplé hnízdo“, jako místo, kde se může jedinec schovat před vnějším světem, kde mu rozumí - tak je tento pojem často chápán. Nejednoznačnost a nesmyslnost vnějšího světa, neosobnost vazeb tam „za hranicí mé komunity“, to vše je uvnitř ní zapomenuto, ztraceno. Jedinec je sám sebou, chová se tak, jak je mu přirozené.

Existuje však ještě takový „ideální typ“ komunity? A co se vlastně uvnitř ní snažíme nalézt? Je vůbec moderní člověk schopen být vázán na soudobou komunitu v takové míře, jako na tu tradiční?

Abychom byli schopni zodpovědět výše položené otázky, je třeba nejprve vysvětlit, jak je vlastně komunita v sociologické teorii chápána.

1.1 Vymezení pojmu komunita

Komunita představuje jednu ze základních dimenzí sociologického myšlení.

Pojem pochází z latinského *communitas*, vyjadřující společenství či pospolitost. Jedná se o sociální útvar charakterizovaný jednak zvláštním typem sociálních vazeb uvnitř, mezi členy, jednak specifickým postavením navenek a v rámci širšího sociálního prostředí.²

Už Ferdinand Tönnies ve své práci rozlišil dva základní typy uspořádání společnosti³: *Gemeinschaft* a *Gessellschaft*, dva základní póly, ve kterých se organizuje lidská sociabilita.

Gemeinschaft, tedy pospolitost, charakterizuje Tönnies jako sociální útvar, vyznačující se trvalými a vřelými vztahy na jedné straně, ale též podléhání autoritě (odvozené z autority otcovské) na straně druhé. Pospolitost založená na společném krevním poutu je postupem času vystřídána pospolitostí lokální v podobě venkovského

² Velký sociologický slovník. Praha. Karolinum 1997. (str. 512-517)

³ Tönnies, F: *Gemeinschaft und Gessellschaft* [1887]. Anglický překlad: *Community and Association*, Roulledge & Kegan Paul. London 1955, str. 37-39.

sousedství, společné práce a autonomní správy. Přechod ke městům pak znamená posun od lokálně vymezené pospolitosti; klíčovou roli zde hrají společné hodnoty, vycházející ze sdíleného náboženství. Příkladem takovýchto městských pospolitostí mohou být gildy a cechy. (Keller 2005b: 163)

Pro pospolitosti je charakteristická organická vůle, *Wessenwille*. Jednání, plynoucí z *Wessenwille*, někdy označované jako bytostná vůle, má celostní charakter, není zaměřené na zisk. Vychází z podstaty jedince a jeho vnitřních hodnot, sdílených společně s ostatními členy pospolitosti.

Naproti tomu *Gessellschaft*, společnost, je vymezena formálními a psanými pravidly; směnou a zacílením na maximalizaci zisku. Pro společnost je typická *Kürwille*, individualistická vůle, zdůrazňující účelové jednání. Analogií pro *Gessellschaft* je velkoměsto podbarvené tržními vztahy, kde se jedinec angažuje pouze částí své osobnosti.⁴

Můžeme tedy říci, že „zatímco jednání inspirované organickou vůlí má celostní, tvořivý, umělecký charakter, jednání vedené arbitrární vůlí se projevuje v jednoduché, stereotypní, mechanické práci, ve stále se opakujících úkonech, jejichž produktem nebývá nic trvalého, nic skutečně hodnotného.“ (Keller 2005b: 165)

Tönniesova dichotomie může být pochopena ve dvou rovinách. Jednak jako poněkud zidealizovaný popis *Gemeinschaft* a kritický popis *Gessellschaft*, v jehož rámci je jedinec vydán napospas až nepřátelskému tržnímu prostředí; či jako popis dvou fází vývoje společnosti, posunu od tradičního k modernímu uspořádání lidské sociability.

Je však třeba také si uvědomit, že jeho dichotomie je spíše ideálním typem, nástroj poměrování reality, nikoliv její popis.

V podobném duchu se nese Durkheimovo rozlišení dvou typů solidarit, solidarity mechanické a organické. Společnosti, kde převládá solidarita mechanická, jsou založeny na podobnosti svých částí, jsou vysoce homogenní a koherentní. Jedinec se podřizuje celku celou svou osobností, je součástí homogenní masy, nemá vlastní zájmy. Mechanická solidarita s postupující dělbou práce postupně slábne a je nahrazena solidaritou organickou. Pozice individua se zde mění - postupně se atomizuje, diferencuje, stává se částí funkčně

---

⁴ Srovnej: simmelovský obraz městského člověka (viz dále v textu na str. 15)

rozdílného celku. V tomto bodě však dochází k paradoxu: jedinec je na jedné straně méně vázán na skupinu, je individualizovanější, na straně druhé musí být však jeho diferencované aktivity svázány s aktivitami ostatních jedinců, musí se vzájemně doplňovat. Durkheim se ve své práci *De la division du travail social* (1893) zabývá touto na první pohled nekompatibilní situací: „Jak je možné, že přestože se člověk stává autonomnějším, jeho závislost na společnosti je silnější? Jak může být zároveň jak individuálnější, tak více sociálně integrovaný? (...) Právě tento problém jsme nastolili: zdálo se, že tuto zjevnou dichotomii řeší změna v sociální solidaritě, již s sebou přináší neutuchávající rozvoj dělby práce.“⁵

Durkheimův koncept přesně popisuje situaci individua v moderní společnosti. Jeho vyvázanost z komunity, podřízení jejím normám, na druhé straně však pocit bezpečí a přijetí, je nahrazen sice větší mírou autonomie, ale také nejistotou postavení ve světě.

K individualizovanému postavení jedince musíme přičíst jeho závislost na celkovém systému, na okolních jedincích, na jejich chování. Individuum je stále více odkázané na tzv. expertní systémy, systémy vědění, jimiž podle Giddense disponují odborníci, avšak sami uživatelé se musí pouze spoléhat na to, že tyto velké soustavy budou nadále fungovat tak, jako doposud, protože právě na nich (a na symbolických statcích-penězích) je založen chod moderní společnosti (Giddens 2003: 27).

1.2 Způsoby nahlížení na soudobou komunitu

Komunita nabývá v soudobé společnosti mnoha forem. Nemusí být nutně vázána na lokalitou a sousedství (více v části 3.3.1.), může se konstruovat i nezávisle na společně obývaném prostoru (interpretativní komunita), může být vytvořena zvnějšku (terapeutická komunita). V každém případě se zde klade důraz na sdílení určitého řádu a hodnot a vytváření vlastní identity.

O různých formách soudobé komunity bude řeč v následujícím textu.

---

⁵ Durkheim, E.: *De la division du travail social*. Readings from Émile Durkheim. Routledge. London, 1985, str. 33, cit. dle: Thompson, K.: *Klíčové citace v sociologii*. Hlavní myslitelé, pojmy a témata. Barrister & Principal. Brno 2004, str. 181-182.

1.2.1 Komunita podle druhu činnosti a zaměření

Komunita může být (a často také bývá) reakcí na život v moderní konzumní společnosti. Hledání vlastní identity se tak může dít formou alternativního vyjadřování skupiny společně žijících osob, vymezování se vůči převládajícímu životnímu způsobu. Celkové rozpětí alternativy plyne z možnosti volby, která je jedinci společností, ale i sociálním prostředím předkládána. Městský prostor svou pluralitou kontaktů jedincovu volbu rozšiřuje, nepřímo tak podporuje vznik *alternativních komunit*.

Kontakt tváří v tvář není výlučně to, co spojuje členy komunity. Například pro tzv. *interpretativní komunity* jsou spojujícím prvkem sémiotické kódy. (Jandourek 2001: 127)

Pojem zavedl literární teoretik Stanley Fish a původně odkazoval ke „spisovatelům“ a „čtenářům“ jednotlivých textových žánrů. Thomas Kuhn například hovořil o *textuálních komunitách* navzájem sdílejících texty, interpretace a přesvědčení. Příkladem mohou být nejrůznější náboženské organizace a sekty, společně vyznávající určité přesvědčení a bránící se tak tlaku okolí, který je nutí chovat se určitým způsobem.

Komunita umělecká představuje více či méně organizované seskupení umělců, které posiluje výlučný společenský status umělců a vytváří specifickou sociální atmosféru vhodnou k realizaci daných cílů. Komunita umělecká je podtyp *zájmové komunity*, nabývající někdy rysy *komunity profesní*.

Příkladem uměleckých komunit mohla být umělecká avantgarda 20. století, konstruující se kolem poetismu a proletářského umění v Čechách. Tyto umělecké avantgardy disponovaly poměrně rigidními pravidly a nezřídka se se svým rozvinutým systémem sankcí přibližovaly sektě. Členy těchto komunit spojovaly společné zájmy, cíle a hodnoty; svá ideologická a estetická východiska shrnovaly do společných manifestů.

Společenství vědců jednoho či více vědních oborů propojené formálními i neformálními interakčními vazbami představuje *komunitu vědeckou*. Důležité je zde

společně vyznávané paradigma, specifické způsoby interní komunikace a integrace, společný cíl a téma práce. Toto uskupení spojuje rysy profesní a zájmové komunity.

Z empirických výzkumů vědecké komunity a distribuce vědeckého uznání, které začaly ve 40. a 50. letech, vyllynuly tyto závěry:

1. Odměny jsou distribuovány soc. procesem směny- hodnotná informace je vědecké komunitě dostupná směnou za profesionální uznání

2. Tento směnný proces vytváří sebepodporující se elitní strukturu

Dalšími tématy empirických výzkumů bylo v této oblasti také téma konsensu (spontánní či vzájemně udržovaná shoda v chování členů dané komunity), sociální stratifikace (rozvrstvení vědeckých pracovníků podle profesionálních funkcí) a partikularismu (tendence k výběrové podpoře sociálních vztahů). (Velký Sociologický slovník 1996: 516)

Jiný pohled nám pak přináší oblast sociální práce, kde je pohled komunity široce používán, avšak v jiném kontextu. Komunita je zde chápána jako terén terapie, místo komunitní práce, již představuje „jedna ze tří metod sociální práce zaměřující se na pomoc lidem v rámci místní komunity, snažící se určit jejich sociální potřeby, zvážít nejučinnější způsoby jejich naplnění a začít na nich pracovat do té míry, jak to umožňují zdroje, které mají k dispozici“. (Hartl 1997: 27)

Podstata současného komunitního přístupu spočívá nejen v práci s jednotlivými případy (klienty), ale i vyššími jednotkami, jimiž je například celá ulice či část obytné čtvrti. Propojují se zde jednotlivé složky sociální a jiné pomoci.

Komunita terapeutická znamená v širším pojetí specifickou formu organizace léčebné instituce, v pojetí užším pak jako přístup využívající dynamiku malé skupiny, kde jako hlavní zásady vystupují aktivní role a spoluúčast klientů na léčení, vzájemná komunikace na všech úrovních, rovnoprávnost v rozhodování a permissivnost (postoj vyhýbající se kritizování druhých osob). (Hartl: 1997)

Komunita terapeutická vzniká důsledkem vnějšího sjednocujícího tlaku na ustavení určité skupiny osob, který poutá stejný zájem. Osoby jsou spřízněny místem i každodenním kontaktem; skupina má tedy blíže k představě tradiční komunity jako

„prostorově vymezené skupiny charakteristické zvláštním typem sociálních vazeb uvnitř a specifickým postavením navenek“. (Velký sociologický slovník 1997: 512).

Otázkou zůstává, zda je vznik takovýchto terapeutických skupin reakcí na oslabující se vliv přirozených, lokálních či jinak ustavených komunit (v rámci kterých se přirozeně řešily nejrůznější problémy členů).

Fenomén internetu poznamenal i sociální vztahy. Lidská individualizace, nesená moderní dobou, je překonávána spojováním se s ostatními jedinci skrze *virtuální komunity*. Anonymita, jež v jejich prostředí vládne, paradoxně pomáhá k větší důvěře mezi členy komunity, na druhé straně se však virtuální prostor často stává pouhým „experimentálním hřištěm“, místem nejrůznějších mystifikací, předkládání falešných obrazů sebe sama aj. Virtuální internetové komunity spojují jedince se stejným zájmem (příkladem mohou být nejrůznější tematicky zaměřené stránky umožňující vzájemné předávání zkušeností a rad), často působí také terapeuticky (vždy však s určitými hranicemi danými jejich odborností či neodborností).

1.2.2 Komunita městská x komunita venkovská

Mnozí autoři pokládají velkoměsto za symbol „vymožeností civilizace“, za zdroj kulturní tvořivosti a dynamiky (Schorske, 1963, cit. dle Giddens 2000, 447). Metropole podle nich poskytují lidem pohodlí a uspokojení, jsou mimoto zdrojem příležitostí k bohatému ekonomickému a kulturnímu rozvoji. Jiní autoři však vidí velkoměsto o poznání méně pozitivně – často se zdůrazňují sociální problémy, které město přináší (kriminalita, chudoba, rozdíly mezi městskými částmi, celková odcizenost sociálních vazeb).

Vesnice jako by představovala pravý protiklad. Místo klidné, v sepětí s přírodou. Místo „za hradbami velkoměsta“.

Kritici by však mohli namítnout, že ne vždy je „obraz venkova“ takto ideální. V poslední době se například často v souvislosti s venkovem mluví o posilování venkovských komunit (ve smyslu lokálně vymezených útvarů – obcí), o rozvoji venkova a o zvýšení kvality života obyvatel. Otázkou zůstává, nakolik tyto snahy odrážejí právě

potřeby venkova, zda jsou aktuální právě pro lidi, jichž se mají týkat – pro obyvatele venkovských oblastí.

Venkovskou komunitu můžeme podobně jako komunitu městskou chápat ve smyslu celého lokálně vymezeného území (s jeho historií, tradicemi, jazykem), či ve smyslu nějakým způsobem svázaných skupin, náležejících do tohoto uskupení.

Je ale vůbec namístě dávat městské a venkovské komunity do protikladu? Je vhodné postavit otázku na bázi protikladu tradičního/moderního či provázaného/atomizovaného?

Velikost, poloha a umístění sídla, stejně tak jako demografické charakteristiky obyvatelstva, mají nesporný vliv na intenzitu a charakter sociálních vazeb v něm. Dá se dokonce říci, že tyto charakteristiky ovlivňují charakter vazeb v podstatnější míře než charakteristika ‚venkov‘ či ‚město‘ (zčásti i proto, že v některých případech je přechod mezi těmito dvěma typy sídel nejasně vymezenitelný). Zatímco v některých venkovských sídlech je možno sledovat silnější vazby založené na tradici (sídla izolovaná, s převahou starších obyvatel), v jiných (zejména v blízkosti velkých měst, v turisticky atraktivních lokalitách) se vazby blíží městskému charakteru. Jinými slovy, tradiční vazby a provázanost kontaktů nejsou pro vesnice typické samy o sobě stejně tak, jako pro město často diskutovaná atomizace a individualismus.

Vzniku komunit nadto napomáhá také prostorové uspořádání vesnice či města - společné prostory jako např. obchod, hostinec, hřiště, stejně tak jako společné akce pořádané obyvateli (hasičské plesy, „tancovačky“, oslavy svátků a jiné).

Samostatným typem sídla, stojícím mezi městem a vesnicí, jsou „satelitní městečka“. Tyto příměstské čtvrti velkých měst často (zejména kvůli své nápadné podobě) vzbuzují diskuse o „dobrovolné segregaci“ obyvatel, schovávajícími se za vysoké ploty. V souvislosti s novou výstavbou se též vžil pojem *podnikatelské baroko*, jenž s jistou mírou kritiky popisuje touhu vlastníků domů ohromit a ukázat, „že na to mám“. (Potočný : 2006, 4-5)

Komunitnímu životu v případě „satelitních městeček“ některé faktory brání. Je jimi již zmiňovaný faktor dobrovolné segregace, ale také například „rozptylování“ pozornosti při dennodenním přejíždění za prací do velkých měst, izolace sociálních vrstev

(starousedlíci versus noví obyvatelé) i fakt, že se do tohoto typu sídel stěhují převážně mladé rodiny z měst, které nejsou zvyklé sousedské vztahy navazovat.⁶

Na druhé straně tu však platí podobné faktory sblížení jako v případě vesnic. Pokud v místě působí aktivní organizace vymýšlející kulturní, sportovní či jiné akce, může se místní obyvatelstvo do vysoké míry integrovat a samo pak na místním dění participovat.

Jako silný motivační faktor obecně vystupují aktivity dětí, jako například nejrůznější besídky, dětské dny, pálení čarodějnic a jiné aktivity, jichž se účastní převážně rodiny s malými dětmi.

Nejen pro vesnická a suburbanizovaná sídla jsou pro budování komunity důležitá společně navštěvovaná místa. Podle Gregory P. Stona v článku nazvaném *City Shoppers and Urban Identification* uveřejněném v roce 1954 mají obyvatelé města (i přes okolní anonymitu a depersonalizaci) tendenci někam patřit, být členy komunity. Stone provedl výzkum městských obchodníků, z něhož vyplynulo, že majitelé obchodů přirozeně vytváří skrze obchodní záležitosti blízké přátelské vztahy se svými zaměstnanci. Většina z těchto obchodníků však přitom neměla žádné vazby k lokální komunitě. Podle Stona je tedy městský člověk schopen přirozeně nacházet komunitu i skrze objektivní faktory (v tomto případě byl těmito faktory obchodní zisk).

Malé obchody, vinárny, kavárny nejsou pro město jen příležitostí zvýšení ekonomického zisku. Jsou to i místa vzájemného setkávání, která konstruuji a udržují vztahy mezi lidmi. Stavba nových „obchodních gigantů“ takováto místa postupně smazává.

Gregory Stone se zabýval také významem sportovních klubů a seskupení jako vyjádřením kolektivní reprezentace městských komunit.⁷

---

⁶ Inspirací pro část práce zabývající se satelitními městečky jako samostatným typem sídla byl pro autorku článek Počátky výzkumu metropolitních oblastí v Čechách: Sociologická studie poměšťování pražského okolí uveřejněná v on-line časopise Socioweb (<http://www.socioweb.cz/index.php?disp=teorie&shw=246&lst=116>)

⁷ Karp David, A., Stone Gregory P., Yoels C. William: *Being Urban. a Social Psychological View of City Life*. Lexington: D.C. Heath and Company. 1977

Městské a venkovské komunity vykazují rozdíly zejména v následujících čtyřech oblastech⁸:

1) typ vzájemných vazeb mezi obyvateli

Luis Wirth ve své stati *Urbanism As a Way of Life*⁹ publikované v roce 1938 v *American Journal of Sociology* vyjadřuje názor, že vztahy ve venkovských oblastech jsou spíše primárního charakteru, zatímco město vytváří vztahy charakteru sekundárního. Sousedé na venkově se znají v mnoha rolích, je tu např. vyšší pravděpodobnost příbuzenství než ve městech. (Wirth: 1938)

Také Peter Mann si ve svém *An Approach to Urban Society*¹⁰ všímá faktu, že množství sekundárních vazeb, které naváže člověk v prostředí města, roste podstatně rychleji, než množství vazeb primárních. Neznamená to však, že by lidé ve městech neměli tendenci vytvářet bližší kontakty, pouze je jejich proporce vzhledem k vesnici snižována počtem vztahů sekundárního charakteru.

2) hodnotová orientace

Hodnotová orientace venkovských komunit je spíše zaměřena na vzájemnou výpomoc, na oblast rad- velkou roli zde hraje sousedství. Městská komunita je uzpůsobena na plnění potřeb svých členů.

3) způsob života

I když se v poslední době způsob života venkovských a městských obyvatel se bezesporu přibližuje, životní podmínky a prostředí zde stále působí jako faktor diferenciací životního způsobu. Tato kritéria však nemají absolutní platnost. V případě satelitních městeček, které mají status vesnice, avšak jsou tvořena hlavně obyvateli vystěhovanými z velkých měst, je životní způsob bezesporu jiný než v prostředí malých horských vesniček v Pošumaví.

4) typ komunikace

---

⁸ Převzato ze studijního materiálu pro obor Regionalistika VSRR, ing. Petr Ponikelský 2007 – online <http://www.vsrr.cz/reg/kestazeni/uvod4.pdf>

⁹ Wirthova esej *Urbanism As a Way of Life* se zabývá mimo jiné i charakteristikou městského člověka. Zdůrazňuje u něj například chladnou racionalitu, určitou přelétavost ve vztazích, soutěživost převažující nad kooperací, izolované sociální role. To vše produkuje anonymitu, nezájem o druhé a podhoubí pro zločinné chování ve městě. Od 60. let však mezi sociology převažuje názor, že městská „anonymita a odlidštěnost mezilidských vztahů“ není zdaleka tak děsivá, jak se Wirth domníval.

¹⁰ Mann, P.: *An Approach to Urban Society*. Routledge & Kegan Paul. London 1965. (str. 99-100)

Jak již bylo řečeno v textu výše, v prostředí měst se setkáváme s přemírou nahodilých a sekundárních vazeb. Projevuje se to i v charakteru komunikace mezi členy městské komunity? Je nahodilá a účelová? Ano i ne. Pokud chápeme komunitu ve smyslu celého městského uskupení, pak jistě ano. V případě, že si pod pojmem městská komunita představíme zájmové uskupení, skupinu blízkých přátel či dobře stmelený pracovní kolektiv, blíží se charakter vztahu svou silou a vřelostí komunitě tradiční.

1.3 Vývoj zkoumání komunitních kontextů v městském prostředí

Cesta napříč sociologickými teoriemi, pro tuto práci relevantními, nám lépe objasní reflexi situace člověka v soudobém městě. Na jednom pólu zde stojí představa osamělého jedince bez participace v jakékoli komunitě; na druhém pólu komunita blížící se tradičnímu pojetí, představující pro jedince jakýsi „druhý domov“.

1.3.1 Komunita v prostředí města z pohledu tradiční sociologie

Georg Simmel se ve své stati *The Metropolis and the Mental Life* zabývá působením městského prostředí na jedince ve světle nepříliš pozitivním. Městský člověk je úzkostný, nejistý, citově deprivovaný, vyznačuje se afinitou k vnějším věcem a nervovým přetížením. To vše je následkem rychlého sledu vnějších událostí, až příliš vysokého množství podnětů, kterým je v prostředí města neustále vystavován i mechanickému toku času ve městech, který neodpovídá jeho organickému rytmu.¹¹

Člověk města podléhá neustálé a intenzivní stimulaci, která má své kořeny v nepřerušované změně vnitřních, ale i vnějších impulzů.

Na druhou stranu je však město připraveno plnit hmotné potřeby lépe než vesnice; poskytuje jedinci například vyšší míru pracovních příležitostí a možnosti uplatnění.

---

¹¹ The Metropolis and Mental Life, s. 324-339, in: Simmel, G.: *On Individuality and Social Forms*. The University of Chicago Press. Chicago – London 1971

Simmelovské pojetí lidské individuality jako by se snažilo dokázat, že je městský člověk jakousi obětí své doby a místa. Na komunitu zde nezbyvá prostor. Člověk je „cizincem beze vztahů mezi množstvím fyzicky blízkých lidí“.¹² Množství kontaktů sekundárního charakteru vytlačuje dříve přirozenou blízkost vazeb, městský člověk se stává izolovaným a vykořeněným individuem.

Pokud dále sledujeme cestu tradiční sociologie města, nelze opomenout Maxe Webera.

Max Weber zachytil charakter vývoje moderní společnosti především v pojmech duch kapitalismu, racionalita a racionalizace. Kapitalistický způsob produkce vyžaduje přesnost a spolehlivost, znamená zrychlení životního tempa. Člověk se sice učí podmanit si čas, na druhé straně se však stává jeho obětí. Racionalizace znamená rozvoj vědy, moderní techniky a byrokracie. Je založena na principu maximální efektivity a vychází z technických poznatků.

Sociální struktura města vychází z ekologických a demografických charakteristik. Město je relativně husté a uzavřené sídlo. Definuje urbánní komunitu jako ideální typ, pro něhož jsou charakteristické vztahy založené na zisku, dílčí politické autonomii a vojenské a právní soběstačnosti.¹³

1.3.2 Problematika komunit v reflexi chicagské školy

Komunita byla po dlouhý čas hledána spíše v prostředí vesnice, jakožto v prostředí s tradičním způsobem života. Teprve ve 20. letech 20. století se tato problematika začíná studovat i v souvislosti s městy, a to prizmatem chicagské školy městských studií.

Chicagská škola při analýze města používala tzv. ekologický přístup, odvozený z myšlenky přírodních věd, že v přírodě jsou organismy rozmístěny v prostoru tak, aby bylo možno dostat rovnováhy mezi jednotlivými druhy. Obdobně je to podle jejich představitelů i v případě měst; ta nerostou nahodile, ale podle reakce na příznivé podmínky

---

¹² Simmel, G.: "The Isolated Individual and the Dyad" in *The Sociology of Georg Simmel*, edited by Kurt H. Wolff. Glencoe: The Free Press. 1950, str.119, cit. dle: Thompson, K.: Klíčové citace v sociologii. Hlavní myslitelé, pojmy a témata. Barrister & Principal. Brno 2004, str. 250

¹³ Weber, M. 1966. *The City*. New York: Free Press, str. 65-89

okolního prostředí. Velká města například vyrůstají podél řek či v blízkosti důležitých obchodních cest.

Robert Park a Ernest Burgess přejímají při studiu městského prostředí z ekologie pojem společenství, avšak v jiném významu než Tönniesův pojem *Gemeinschaft*. Zdůrazňují přitom procesy prostorového utváření jedinců a institucí, které však nejsou řízeny vědomě. Komunitu chápou jako konkrétní sídelní útvar doprovázený vzájemným vytvářením si prostředí, v němž nejvýraznější roli hraje konkurenční soupeření.

Další představitel Chicagské školy Louis Wirth popisuje město jako „relativně velké, husté, trvalé a sociálně různorodé sídlo“. Ve své eseji *Urbanism as a Way of Life* (1938) píše, že „čím hustěji zalidněná a čím heterogennější je komunita, tím budou charakteristiky spojené s urbanismem výraznější.“¹⁴ Stupeň urbanizace tedy podle něj nemůže být přesně vyjádřen počtem obyvatelstva žijícího ve městech, protože vlivy, které působí na sociální život člověka jsou výraznější, než jaké by z tohoto procenta vyplývaly. Město „vztahuje na svou oběžnou dráhu“ i ty nejvzdálenější obce; je stále více iniciačním a řídicím střediskem ekonomického, kulturního a politického života (Wirth, 1938: 342).

Co se týče charakteru sociálních vazeb, ty popisuje Wirth jako poměrně slabé. Soutěž a konkurence zastupuje vztahy vřelosti tradiční komunity. Vztahy jedinců jsou nahodilé, účelové a prchlivé. Wirth přirovnává městský sociální řád k Durkheimově anomii. Městský svět se podle něj rozpadá v „mozaiku malých sociálních světů“.

Prchající rysy komunity je však podle Wirtha možné najít v mnohých přistěhovalských čtvrtích. Čím více se však tyto čtvrti stávají součástí městského způsobu života, tím méně těchto tradičních rysů přežívá.

Wirthova koncepce je sice silná, ale jak upozornil jeho kolega Herbert Gans, má slabiny. V moderních velkoměstech přetrvávají i komunity zachovávající si úzké přátelství či příbuzenské svazky, a to dokonce ve vysoké míře. Jsou jimi i skupiny, které Gans nazývá „měštští venkované“ (Gans, 1962). Podle Gans je komunita produktem samotného velkoměsta, protože městský styl života je sám aktivně vytváří.

Podobný náhled na věc má i Claude Fischer, který tvrdí, že velkoměsto podporuje rozmanité subkultury spíše, než aby každého učinilo součástí anonymní masy. Město

---

¹⁴ Wirth, L.: *Urbanism as a Way of Life*. *American Journal of Sociology*, roč. 44, č.1, 1938, str. 9

jedincům umožňuje spojovat se na základě shodných etnických, náboženských a politických charakteristik, zatímco vesnice či malé město toto nedovoluje. Příslušníci etnických komunit se ve své původní vlasti neznali; po příjezdu však mají tendenci vytvářet komunity s lidmi stejného jazykového a kulturního zázemí, jakým disponují oni sami (Fischer, 1975).

Chicagská škola nahlíží na městský život jako na vztahy vznikající konkurencí, konfliktem, přizpůsobením a asimilací. Města jsou založena na konkurenci, na boji úspěšnějších s těmi méně úspěšnými, jehož přirozeným důsledkem je selekce nejúspěšnějších skupin a organizací. „Ekosystém města“ je neúprosný. Podle Parka si neomylně vybírá z celé populace ty nejvhodnější jedince pro život v určité oblasti nebo určitém prostředí. (Park : 1952)

1.3.3 Nová urbánní sociologie (kontexty komunity v dílech nových urbánních sociologů)

Podle španělského sociologa Manuella Castellse, známého též jako teoretika informační společnosti, je městský způsob života produktem kapitalismu.

Problémy měst vedou ke vzniku řady sociálních hnutí, které se snaží o zlepšení stávajících podmínek (snaha o zlepšení podmínek bydlení, služeb aj.) Sociální hnutí jsou „srdcem urbanizace“, protože právě díky nim se město rozvíjí. (Castells : 2004)

Castells studoval například hnutí gayů v San Franciscu, kterým se podařilo restrukturalizovat některé čtvrti podle svých potřeb, hodnot a cílů (vymohli si například vznik mnoha homosexuálních organizací, klubů a barů).

Sociální hnutí jsou novým vyjádřením tradičních komunit. Spojují své členy stejným cílem: měnit město podle svého obrazu.

David Harvey, který vychází z marxistických pozic, považuje urbanismus za součást cíleně vytvářeného prostředí vznikajícího v důsledku rozšíření průmyslového kapitalismu. Na výslednou podobu měst mají vliv zejména ekonomické faktory¹⁵ Mike

---

¹⁵ Nejznámější kniha Davida Harveye na toto téma: Harvey, D.: Social Justice and the City. Edward Arnold. London 1973

Davis se dívá na město jako na systém složený z prostorově oddělených světů. Ve své knize *City of Quartz: Excavating the Future in Los Angeles* (1990) popisuje v rámci měst lokálně vymezená společenství, která označuje jako *gated communities*¹⁶. Takto uzavřená společenství s vlastní obranyschopností můžeme nalézt v mnoha amerických městech, stejně tak jako v rozvojových zemích. (Davis : 1990)

1.4. Tradiční a nová komunita

Je tradiční a nová komunita dichotomie či mají něco společného?

Tradiční komunity bylo možno popsat jako prostorově jednoznačně vymezenou skupinu, jejíž příslušníci byli provázáni četnými příbuzenskými vazbami. Jako skupinu, která byla schopna uspokojit potřeby svých členů z vlastních zdrojů. Komunity vystupovaly jako mocensky suverénní celky a to jak vůči svým členům, tak i navenek. Byla zde patrná příbuznost hodnotové orientace, odvozená z otcovské autority.

Modernizace však tyto charakteristiky posunuje. Dochází k přerušení dříve obvyklého spojení prostorové blízkosti a zájmové spřízněnosti. S přechodem ke městům se dle Tönniese (Tönnies : 1920) rozvíjí pospolitost méně lokálně vymezená. Jedná se o pospolitost založenou spíše na hodnotách společně sdíleného náboženství. Podobná či stejná hodnotová orientace spojuje ve městech příslušníky gild a cechů, pospolitostí, jež spojuje oblast práce a vykonávají společné náboženské obřady. Vztahy mezi členy pospolitosti vznikají organicky a přirozeně; nejsou upravovány smlouvami tak, jako v případě pozdější společnosti. Hraje zde výraznou roli autorita toho, kdo stojí v jejich čele.

Ze sociologů, zabývajících se modernitou, se k otázce vzniku a působení skupin komunitního typu ve dnešním světě vyjadřoval zvláště Z. Bauman. Reakcí na oslabující se charakter lidských vazeb je hledání bezpečí uvnitř malých komunit založených na společné, zejména etnické, identitě.¹⁷ Komunity se vymezují oproti jiným. Tento fakt může

---

¹⁶ Gerard Delanty: *Community*. Routledge. London 2003, str. 6.

¹⁷ Bauman, Zygmunt: *Tekutá modernita*. Mladá Fronta, Praha 2002, s. 19.

být nebezpečný, protože způsob vymezování vůči jiným často obsahuje projevy násilí. Seskupování se do komunit tönnesovského typu je podle Baumana reakcí na zeslabení vlivu národního státu, který ztrácí pod vlivem globalizace své původní role. Komunita je pro Baumana pevný bod v nejistém světě „tekuté modernity“, jejíž jsme součástí.

Další rozdíl tradiční a nové komunity můžeme spatřovat v rozdílném utváření statusu jejích členů. Zatímco tradiční komunita status jedince utvářela, do nové komunity již jedinec s určitým předem vytvořeným statutem vstoupí. Paralelně s tím je však také vytvářen jedincův status *uvnitř* této komunity.

Dnes, v době masové společnosti, není komunita primárně spojována s tradičními vztahy a pevnou lokalitou. Jejím hlavním principem je duchovní spřízněnost, která členy i přes prostorovou vzdálenost spojuje. Tak můžeme vysvětlit i virtuální komunity, fungující bez ohledu na kontakt tváří v tvář. Dnes, v době izolovaných a atomizovaných individuí, zasedají lidé k internetu a probírají se zcela neznámými lidmi své soukromí, zúčastňují se diskusních fór, aby vyjádřili své názory, podělili se se svými zkušenostmi a podobně.

Autoři komunitních studií (Lynd, 1929,1937; Warner and Lunt, 1941) nadále tvrdí, že komunita je, i přes proměny okolního prostředí, stále mikrosvětlem sama pro sebe. Charakterizuje ji zvláštní typ atmosféry, sdílených symbolů (zahrnujících například i specifickou formu jazyka). V důsledku modernizačních procesů však prochází i fenomén komunity změnami. Vymezují ji ve třech hlavních bodech:

1. Komunita je teritoriálně ohraničený útvar.
2. Členové komunity jsou vzájemně spřízněny určitými vlastnostmi a rysy (společnými hodnotami, etnicitou, sociální třídou...)
3. Členové udržují sociální interakce; tedy setkávání tváří v tvář je podmínkou udržení komunity v čase

Tyto tři body tak trochu potvrzují tradiční pohled na tradiční komunitu, zčásti možná i proto, že se jedná o díla stará sedmdesát let. Pokud se zamyslíme nad jednotlivými body, co může být přenesitelné na moderní, potažmo městskou komunitu?

Teritoriální, potažmo lokální ohraničenost již není nezbytným znakem městské komunity. Samo obývání určitého prostoru ještě nutně nevede ke vzniku určité vymezené skupiny osob s trvalejším charakterem vztahů. Vezmeme-li si například sousedství (více v kapitole 3.3.1.), můžeme konstatovat, že jeho charakter se výrazně proměnil.

V městském prostoru přirozeně dochází k procesu prostorové segmentace, jakožto vytváření homogenních skupin v určitých lokalitách. Tyto skupiny mohou být konstruovány jak podle charakteristik sociálních, tak i etnických.¹⁸ Městskou komunitu jako „teritoriálně ohraničený útvar“ pak může například představovat skupina lidí nějakým způsobem sociálně exkludovaných, žijící v určitém vymezeném prostoru, jakým mohou být například chudinské čtvrti, ghetta a slumy. (více o této problematice v kapitole 3.3.2.)

Bod o vzájemné spřízněnosti určitými vlastnostmi a rysy se zdá být pro soudobou městskou komunitu neaktuálnější. Spojování určitými rysy, určitou charakteristikou, vytváření komunitního vědomí, vystupuje jako důležitá dimenze osobní identity jedince.

Setkávání tváří v tvář, každodenní kontakt, častá komunikace v rámci určité skupiny jako jedna ze základních charakteristik městské komunity? Za určitých podmínek jistě ano. V tomto případě zde však musí hrát roli určitá motivace skupiny k takto častým kontaktům. Touto motivací je nejčastěji společný cíl a zájem skupiny. Společný zájem o něco a na něčem představuje silný motivační faktor vzniku komunity městských obyvatel, kteří by se za jiných okolností třeba vůbec po celý život nepoznali.

Městská komunita je totiž čím dál častěji spíše určité *společenství zájmů*, uskupení osob v určitých charakteristikách stejných. Není to však souhrn osob totožných po všech stránkách, uplatňuje se zde určitá „podobnost v nepodobnosti“. (Delanty : 2003)

Tradiční a nová komunita tedy nepředstavují čistou dichotomii, dva dokonale odlišné typy. Prvky tradiční komunity mohou být v nové komunitě zastoupeny, i když v poněkud pozměněné podobě.

---

¹⁸

Viz http://homel.vsb.cz/~tvr12/reg_soc/body/text/07/Soc_mesta_tex.doc

2. Hledání vlastní identity jako základní předpoklad vytváření městských komunit

Ve světě „tekuté modernity“ jako by bylo stále těžší najít sama sebe, své pravé místo ve světě. Obraz o tom, kdo vlastně jsme, si téměř vždy tvoříme podle reakcí druhých lidí na nás samé (východisko symbolického interakcionalismu).

Člověk města má hledání vlastní identity ztížené ještě více. V obrovském množství kontaktů, z níž je většina sekundárního a krátkodobého rázu, vybírá (možná až přepečlivě) bližší vztahy, které mu mohou přiblížit chápání sebe sama skrze chápání druhého. Komunita ve smyslu rodiny, přátel, ale i zájmové skupiny může pomoci (a dokonce pomáhá) zaměřit se v obrovské změti životního chaosu na podstatné fragmenty lidského života a být i přes všechny nám nepřírozené role na okamžik sám sebou.

2.1. Vnímání identity a jejích dimenzí v sociálních vědách

Identita je jednou z nejdůležitějších dimenzí nazírání vlastního já a uchovávání kontinuity sebepojetí v čase.

Téma identity se objevilo a stále objevuje v nepřeborném množství sociálně vědních knih akcentující nejrůznější teoretické přístupy. Při studiu této široké problematiky je tedy nutné zaměřit se pouze na dílčí popisy tohoto fenoménu.

Samo slovo *identita* pochází z latinského *identitus*, znamenajícího v překladu totožný, stejný. Někdy bývá vymezován jako „autentické bytí“, psychologie osobnosti charakterizuje identitu jako vědomí trvalé totožnosti a prvek vědomí. (Velký sociologický slovník : 1996)

G. W. Allport (1961) vyslovuje názor, že hledání identity souvisí se zkoušením různých masek, způsobů zábavy, účesů a podobně. Toto je typické zejména pro období adolescence. Humanistická psychologie vymezuje identitu jako schopnost „být tím, čím člověk opravdu je“ - tj. sám sebou (A. H. Maslow : 1954)

Sociologická perspektiva pojímá často téma identity v souvislosti s hraním rolí. Sociální role je jednání očekávané vzhledem k držiteli určité sociální pozice. Ke každé roli se vztahují určitá *očekávání*. Například E. Goffman připodobnil teorii rolí k divadlu; každý jedinec je zde „obsazen“ do určité role, kterou hraje. Goffman zavádí termín tvář, *face*, kterou lze definovat jako pozitivní sociální hodnotu, kterou si pro sebe člověk rolí nárokuje. Tato tvář je obraz vlastního já nakreslený z hlediska daných sociálních atributů. (Goffman : 1999) Tento obraz sebe sama, nesený individuálně každým jedincem, představuje vlastní identitu.

Podle Bergera a Luckmana (1999) představuje identita „klíčový prvek subjektivní reality“. Identita se konstruuje během sociálních procesů. Jakmile je vytvořena, udržuje se a obměňuje sociálními vztahy. Sociální procesy podílející se na jejím formování a udržování jsou ovlivňovány sociální strukturou. Identita tak vychází z dialektiky vztahu společnosti a jedince. (Berger & Luckman 1999: 170)

Při úvahách o konstrukci identity skrze „náležení někam“, je však třeba vzít v potaz určité paralelně existující názory. A. Giddens například pojímá jáství jako reflexivní projekt, stále udržovaný revizí. Identita tedy není stabilní a pasivní entitou, jednou provždy danou příslušností k určité skupině (Giddens : 1991)

V tradiční společnosti tvořilo převážnou část identity jedince vazba na rodinu, kmen a obec, uznávání a dodržování tradic v rámci širšího lokálního společenství. V moderní společnosti vystupuje formování vlastní identity jako velice dlouhodobý, složitý a komplexní proces. Je to konstrukt dynamický, vyvíjející se v čase. Nemůže být zjednodušen na pouhé přináležení někam. Identita člověka žijícího v moderní společnosti se proměňuje v závislosti na mnoha vnějších, ale i vnitřních faktorech. Může se například jednat o reflexi aktéra očima ostatních, ale i o způsob výchovy, lokalitu, sociální postavení a mnoho dalších. Roli zde nesporně hraje i vlastní sebepojímání jedince; jeho minulé zkušenosti, způsob uvažování, vztah k sobě samému, sebereflexe.

Identita může být chápána zjednodušeně na dvou úrovních, jež představuje identita osobní a identita kolektivní, jinak také sociální. Právě druhá identitní dimenze bude dále pro zkoumání městských komunit klíčová.

Městská komunita je místem produkujícím ve svém rámci specifickou kolektivní identitu. Nejdůležitější funkcí kolektivní identity je proces *integrace*, vytvářející pocit sounáležitosti a solidarity mezi členy dané komunity.

Konstruování kolektivní identity se vyznačuje několika specifickými rysy. V prostředí komunity dochází k sebe-vnímání prostřednictvím specifických kulturních rysů. Kolektivní vědomí je udržováno a posilováno strategiemi inkluze a exkluze na základě protikladu „my“ versus „oni“. Pro proces budování kolektivní identity je též důležitá společná kolektivní paměť, která se přenáší dále v čase (například v podobě mýtů, historek). Budování identity pak probíhá ve specifickém prostoru, který ovlivňuje sebereflexi členů komunity. (Melucci 1989: 34-35, cit. dle Plavšák 2001: 79)

Takto pojímané komunitní vědomí se pak netýká pouze městských komunit, ale širších společenství, jako je například určitý region či národ. K udržování kolektivní paměti mohou sloužit i symboly, jako zdroj hrdosti a patriotismu, ale v některých případech také hanby a zostuzení.

Současná společnost poskytuje možnost volby identity i jejich mnohosti. V některých případech se identity mohou vrstvit, mnohdy však představují vzájemně se vylučující entity. Častokrát je také možno mluvit o *mnohonásobných* či *vícečetných* identitách.

Zároveň je to však vždy jedinec sám, kdo svou identitu spoluutváří. Skutečnost, že patří k určité skupině, do určitého regionu či národa, nemusí nutně tvořit součást jeho sociální identity. (Bernard 2008: 121)

Městská komunita tedy působí (narozdíl od tradičních komunit) na jedincovu identitu pouze částečně. Důležitou roli zde hraje vrstvení identit a jejich mnohost, možnost volby příslušnosti k určité skupině.

2.2. Specifika identity městského člověka

Uvažujeme-li o městských komunitách, je potřeba zamyslet se i nad městským člověkem jako nad aktérem, vstupujícím a náležejícím do takovéto skupiny; nad jeho motivací vycházející nesporně z jeho osobní, *městské* identity.

Uvažujeme-li o městských komunitách, je potřeba zamyslet se speciálně nad identitou městského člověka a jejími specifiky, jež mohou být klíčová pro jejich vznik a uchovávání.

Jako první se k tomuto tématu vyjadřoval G.Simmel (1903), který popsal identitu městského člověka v kategoriích nervového přesycení, až příliš těsného fyzického styku v prostoru, apod. Podobně město reflektují i E. Durkheim a L. Wirth, snažící se o bližší přiblížení identity městského člověka za pomoci klíčových pojmů anonymity, sekularismu a anomie městské společnosti.

Identita člověka žijícího ve městě je nestálá a těžko vymežitelná, jak tvrdí Bauman ve své knize *Tekutá modernita* (2002). Není možné ji pochopit a popsat absolutně, vždy pouze v určitých kontextech a situacích.

Na druhé straně je však možné zaznamenat i hlasy vyznívající optimističtěji.

Ve studii I. Hlaváče *Identita jako sociální konstrukce*¹⁹ jsou zmíněni dva autoři, pohlízející na město jako na prostor, jenž přeje různorodosti identit, vzájemně je nepopírá a podporuje jejich pluralitu. Jsou jimi G. Elwert a Iris Youngová.

Antropolog G. Elwert (1977) mluví v souvislosti s městským člověkem o tzv. *polytaxis*, specifické schopnosti udržet v latentním stavu různé kódy pluralitní identity podle různých situačních kontextů.

V prostoru města dochází k mezikulturní integraci, k veřejnému uznání cizích identit či naopak k jejich ignoranci, nikdy však k odpírání a redukování určité identity. Velká část městského života se odehrává v komunikaci či v prostém setkávání se s „jinými“ s „cizinci“.

Skupinové příslušnosti se vzájemně nevylučují, ale skládají a překrývají.

---

¹⁹ Hlaváč, I.: (1999): Identita jako sociální konstrukce. On-line text (http://profil.muni.cz/04_2000/hlavac_identita.html)

Tento názor vyjádřila ve své knize *Justice and the Politics of Difference* (1990) Iris Youngová: „Obývání města zapojuje vlastní identitu a činnost do nesmírného obzoru jiných rozmanitých činností a posiluje vědomí o tom, že tyto neznámé, cizí činnosti se dotýkají podmínek vlastního života“. (Young: 1990, cit. dle Hlaváč: 1999)

Město sebou podle Iris Youngové nese několik výrazných čtností. Tvoří například prostor pro *sociální diferenciaci bez vyloučení*. Navzdory hlasům některých teoretiků modernity, zdůrazňujícím zánik lokálních, etnických a jiných identit, město tyto rozmanité identitní formy podporuje. Střetávání se v pluralitním prostoru zabraňuje xenofóbním a segregáčním tendencím. Město též sehrává důležitou roli při sdružování minorit deklasovaných společenskou většinou a rozvíjení jejich vlastní identifikace.

Další výrazný pozitivní rys města představuje podle Youngové *rozmanitost* městského prostoru, vyplněného zcela heterogenními čtvrtěmi, ve kterém se odehrávají různorodé aktivity. Město je souborem kvalitativně odlišných prostranství. Městská čtvrt' umožňuje vytvoření sousedské komunity lidí, kteří ji obývají, avšak na druhé straně není uzavřena přístupu zvnějšku a s tím spojené možnosti pronikání odlišných životních stylů.

Město vytváří možnost konfrontace, vzájemného střetávání důvěrného a cizího, uznání shody i rozdílu. Veřejný prostor, jež nepatří nikomu, ale střetávají se zde příslušníci nejrozličnějších skupin, nepřevádí skupinové identifikace na společný základ. Naopak- jinakost nebrání kontaktu a komunikaci. Každá participující skupina uznává ostatní a je jim připravena naslouchat. „Veřejnost je heterogenní, plurální a hravá, je místem, kde lidé pozorují a hodnotí různé kulturní výrazy, které nesdílí a kterým plně nerozumějí“. (Young 1990: 241, cit. dle Hlaváč: 1999)

Potvrzování identity městského člověka se děje pomocí neustále konfrontace vlastní identity s identitami jinými. Heterogenní veřejný prostor podle autorky napomáhá koexistenci různých skupin, jež se vzájemně nepopírají.

Toto tvrzení však není možno brát jako absolutně platné, protože mnohé městské skupiny jsou popírány a jiné naopak popírají. *Manifestace identity* může mít i formu boje, popírání či ignorace některých jiných skupin (pro dobrý případ nemusíme chodit daleko, posloužit nám mohou například fotbalové kluby). Jinakost často kontaktu a komunikaci brání.

Identita postmoderního člověka je určována nejasněji a mnohoznačněji. Jak píše Z. Bauman ve svých Úvahách o postmoderně²⁰ (1993), nejlépe se v postmoderní společnosti vede těm jedincům, kteří si navykli neupínat se jen na jeden předmět svého zájmu; kteří se nadměrně neváží na věci, jimiž se mají v tu danou chvíli zabývat, kteří si zachovávají odstup a emocionální střídmost. Zapojení do interpersonálních vztahů nabývá dle Baumana téže plasticity jako povolání nebo práce. Pokud jedinec vstupuje do nového vztahu, vždy počítá s jeho konečností. „Svazky uzavřené bez výpovědní lhůty, svazky, jež nelze zrušit poté, co se motivy jejich uzavírání vytratily, se jeví stejně nesmyslné a odporující zdravému rozumu jako podepsání šeku bez vypsání částky a jsou pocíťovány jako násilí páchané na nedotknutelné autonomii subjektu.“ (Bauman, 1993)

Může být tedy postmoderní člověk, člověk města, schopen zůstat déle v určité komunitě, když se on sám preferuje vztahy plastické, přechodného a konečného charakteru? Proč tedy tyto skupiny vyhledává a chce být (zejména v určitých životních obdobích) jejich součástí?

Znovu se dostáváme k tématu identity. Bauman dále tvrdí, že pouze osobní kontext vzájemného vztahu nám může přinést její sebepotvrzení. Partnerství (citovému vztahu) můžeme porozumět jako jedné ze základních konstrukcí lidských identit. Tradičně chápaná komunita je místem, které nejenže jedincovu identitu utváří, ale i zachovává v čase. „Členství“ v komunitě tak jedinci přináší potvrzení v nestálém postmoderním světě, přináší místo, kde se může schovat před množstvím rolí („identit“), které hraje ve světě mimo brány komunity. V jejím prostoru nachází svou přirozenost, nachází sám sebe, potvrzuje se. Utváření identity je přitom oboustranný proces: působí jak komunita, tak i jedinec. Příkladem může být vrstevnická skupina několika mladých lidí. Tato skupina, ve které se všichni znají a tráví volný čas společně, na jedince působí právě skrze interpersonální vazby, skrze vykonávané role; jedinec chápe sám sebe jako člena této komunity; je hrdý,

---

²⁰ Výraz postmoderna, postmodernita bývá často chápán jako synonymum pro postindustriální společnost či postkapitalismus apod. Je produktem úvah o konečnosti modernity a nástupu nové fáze sociálního vývoje. Hlavními východisky postmodernistického uvažování je pochybnost o platnosti dosavadních poznatků, kritika modernity a konec víry v jednu, obecně platnou a nezpochybnitelnou cestu historického vývoje. V pojetí Jeana-Francoise Lyotarda, popularizátora tohoto pojmu, znamená postmodernita odklon od člověkem řízeného pokroku a pokusů zdůrazňovat epistemologii. (shrnuto na základě: Thompson, K.: Klíčové citace v sociologii. Hlavní myslitelé, pojmy a témata. Barrister & Principal. Brno 2004, str. 83-86)

že do ní patří a přirozeně se spolu s ostatními vymezuje oproti ostatním komunitám (například v rámci školní třídy).

Identita městského člověka se konstruuje složitě a nejasně. Člověk města je nucen rychle rozlišovat mezi soukromým a veřejným, mezi blízkým a vzdáleným. Veřejný prostor města je místem střetávání se různých identit, místem vymezování se proti cizím, nepochopeným identitám i koexistence a dialogu s nimi. Příslušnost k určité skupině, identifikace s ní, vystupuje jako důležitý prvek při utváření identity městského člověka.

3. Faktory utváření městských komunit

Studium nejvýraznějších faktorů, vytvářejících a ovlivňujících vznik městské komunity, nám pomůže blíže se seznámit s projevem komunitního života ve městě v jejich empirické podobě.

3.1. Sociální exkluze a inkluze – příklad národnostních komunit

Jeden z faktorů vzniku městské komunity nesporně představuje sociální exkluze, jakožto mechanismus vylučující určité skupiny obyvatelstva mimo rámec širší, tedy diskriminující společnosti. Toto vyloučení se děje nejen v rovině sociální, ale i prostorové, kulturní a symbolické.

Sociální exkluzi je možno definovat jako „**mechanismus nebo strategie, pomocí nichž jedna skupina ochraňuje svá privilegia a výhody tím, že uzavře jiným skupinám přístup ke zdrojům, k pozicím, odměnám a možnostem**“.
(Mareš : 1999)

Tlak sociální exkluze vychází ze známého protikladu *my versus oni*, kdy „my“ představuje skupinu, ke které náležíme, skupinu důvěrně známou, zatímco „oni“ zastupuje skupinu neznámou, často protikladnou. Důležitým faktorem sociálního vylučování je zde například strach z neznámého, zažitá stereotypní vnímání příslušníků určitých skupin apod.

Reakcí vyloučené skupiny je pak distance od okolního světa, „stažení se do sebe“. Integrace v rámci takto vyloučené skupiny zesiluje s pocitem jejího sociálního odmítnutí a nepochopení. Její členové nabývají pocitu, že jsou to pouze oni, kdo si mohou pomáhat, kdo si rozumí. V komunitě panuje přesvědčení, že „za hranicí našeho světa“ jsou pouze cizinci, lidé, kteří se nám nepodobají, „oni“. Tato zkušenost pak může být předávána mezigeneračně.

Příkladem komunity, která je zkonstruována částečně díky vnějšímu tlaku a částečně vnitřními integračními tendencemi, jsou nejrůznější cizinecké komunity, národnostní menšiny, azylanti. Jejich členové mají při příjezdu do neznámé země oprávněný pocit cizince, který se ještě více umocňuje častými odmítavými reakcemi

příslušníků většinové kultury. Důležitou roli zde přirozeně hraje společný jazyk, jakožto médium přenosu informací, ale též společná kultura, historie, rituály.

Jako stmelující prvek v tomto případě může vystupovat i vstřícnost státní imigrační politiky. Legálnost či ilegálnost pobytu, celkový status cizince na území dané země, to vše má v konečném součtu vliv na jeho integraci či segregaci.²¹

Komunita v tomto případě znamená spíše typ vztahu vyjádřený skrze společnou národnostní identitu, sdílenou jejími příslušníky.

3.2. Uzavření se před světem - příklad náboženských skupin

Na vzniku mnohých komunit má však podíl také vlastní distance a stažení se ze světa. Tento proces můžeme sledovat například u náboženských skupin, jakými jsou například nová náboženská hnutí (často označovaná jako sekty). Mnohé z těchto uskupení nich jsou zvnějšku naprosto neprostupné, udržují si přísný odstup od okolního světa, hierarchii, přesná pravidla.

Naskýtá se otázka, zda je možno i na církve pohlížet jako na náboženskou komunitou? Na tomto místě je záhodno zamyslet se nad tím, jestli její institucionální a formální charakter vzniku komunity nezabraňuje. Při hledání odpovědi si můžeme

---

²¹ Různé národní komunity přitom disponují různými integračními strategiemi. Ukrajinská komunita je například mnohem uzavřenější než komunita Vietnamců, Číňanů, Arménů nebo Rusů. Souvisí to s tím, že Ukrajinci většinu svého času tráví prací, na novém místě jsou odloučeni od rodiny a po nějakém čase se většinou opět vrací zpět do rodné země. Svou roli zde hrají i organizace, pomocí nichž se většina pracovníků „legálně“ dostane do cizí země. Náboráři na Ukrajině za své klienty uhradí poplatky, zabezpečí povolení nutná k práci v cizí zemi. Tento způsob je však pro dělníky mnohem méně výhodný než individuální pracovní migrace, která pro ně byla dostupná v 90. letech. Dostávají se tak do pasti stálé práce. Na budování sociálních kontaktů a integraci pak mají logicky méně času. Čínskou komunitu můžeme podobně jako arménskou, gruzínskou či ruskou považovat za typicky městskou. Naopak Vietnamci, Slováci a Rusové, kteří se soustřeďují zejména na oblast podnikání a služeb, městské prostředí nutně nevyžadují (stále jej však preferují). Některé z komunit se rozvíjejí též institucionálně (vydávají například vlastní časopisy, vytváří spolky aj.) Příkladem může být komunita arménská.
zdroj: Uherek, Z. (2003): Cizinecké komunity a městský prostor v České republice, on-line text: http://sreview.soc.cas.cz/upl/archiv/files/190_25uher17.pdf

vypomoci některými pokusy o shrnutí základních rozdílů mezi církví, jakožto institucí a sektou, skupinou oddělenou (striktně?) od vnějšího světa.

Max Weber rozlišoval mezi sektou a církví v optice ideálních typů; používal tyto typy jako metodologické nástroje, které jsou v realitě nezastoupené. Přesto byl však inspirací pro mnoho autorů, kteří jeho dichotomii církve a sekty dále rozvíjeli. Docházeli k následujícím odlišnostem²²:

- 1) Členství v sektě je volným aktem, člověk se rozhoduje v dospělosti, nikoliv na základě rozhodnutí rodičů (jako v případě církve)
- 2) Členství v sektě má exkluzivní charakter, oproti církvi, kde převládá tendence k inkluzivitě
- 3) Sekta je malá skupina a církev široká struktura
- 4) V sektě hraje malou či vůbec žádnou roli profesionální duchovenstvo a je zde vysoká spoluúčast laiků (členů)
- 5) Sociální prestiž získaná vně sekty je ignorována, základem vnitřní stratifikace jsou především duchovní kvality jedince (naproti tomu v církvi je sociální prestiž zohledňována)
- 6) Sekta se ostře vymezuje proti většinové, sekulární společnosti, církev hledá kompromisy a snaží se o přizpůsobení

Odprost'me se nyní od implicitně negativistického hodnocení slova sekta a připus'tme, že mezi sektou a církví ve skutečnosti nemůžeme narýsovat jasnou hranici. Sektu je například možno chápat jen jako jeden ze stupňů vývoje určitého náboženství. Otázku problematizuje i vědomí, že všechna náboženství jsou vždy v ideologickém konfliktu se světem (popisují svět, jaký by měl být a kritizují ho, že takový není).

Připus'tme však, že sekty mají skrze bližší kontakt svých členů (ať již formou četných setkávání) k předpokladu komunity blíže než církve. Proces sociální inkluze je zde též intenzivnější než v případě církví.

---

²² Shrnutí na základě: Nešpor, Z.; Lužný, D.: : Sociologie náboženství. Portál. Praha 2007, str. 104-106

Silným faktorem, proč členové sekty v jejím prostředí zůstávají, je pocit vlastní výlučnosti a víra, že „já jsem ten vyvolený.“ Tato víra je členům vštěpována a představuje (alespoň zpočátku) silný motivační faktor, proč v daném uskupení i přes častá restriktivní pravidla zůstat. Přispívá k formování jejich vlastní identity, posiluje se skrze každodenní kontakt s ostatními členy sekty, rituály a podobně.

V tomto bodě jistě nejsme daleko od představy tradiční komunity.

Rysem postmoderní komunity je ale také určitá prostorová rozmístěnost jejích členů, otevřenost komunity navenek a posun od „stejnosti k odlišnosti“. (Delanty : 132)

V tomto případě bychom s jistou opatrností mohli i církve zařadit mezi náboženské komunity. Prostorová rozmístěnost jejích členů scházejících se (pouze) u příležitosti mše, ale jinak se navzájem blíže neznajících, by nebyla překážkou. Faktor, který by hrál klíčovou roli, by byla sdílená víra, přesvědčení.

Tak by se tady církve i nová náboženská hnutí po jisté úvaze daly zařadit mezi symbolické komunity, v tomto případě sdružující členy na základě čistě niterného přesvědčení, sdílených významů a společných rituálů.

3.3. Význam společně obývané lokality

Lokalita, jakožto faktor utváření trvalejší městské komunity v soudobých městech, je stále více zpochybňovaná. Tento fakt nám však nebrání blíže prostudovat dvě možné dimenze takového jejího působení: Sousedství jakožto manifestního projevu lokální komunity a komunitního významu obytné segregace etnických minorit.

3.3.1. Komunitní rysy sousedství v dnešním městě

Městská komunita se může konstruovat i skrze lokální skupiny, které spojují sociální vztahy, případně společné zájmy. Sousedství nemůže být chápáno jako pouhé bydlení nablízku. Vzniká teprve tehdy, když se mezi skupinami žijícími v blízkosti díky časté interakci utvoří bližší vazby. Důležitý moment je též odlišení vzhledem od okolí.

Podstatná dimenze sousedství je však odlišování v rámci různých prostředí. „Existuje bohatá škála lokálních skupin ... nelze vůbec hovořit obecně o ‚sousedství‘ jako takovém. Spíše můžeme uvažovat o jakémsi kontinuu různých typů *sousedství*.“ (Musil 1967: 222).

Musil shrnuje řadu faktorů, která se v sociologických výzkumech ukázala jako důležitá při vnímání sousedství v lokalitě. Jsou jimi například druh zástavby či urbanistická koncepce, velikost města, poloha v rámci města, sociální homogenita obyvatelstva, demografická struktura a postoj k prostorové mobilitě. Vnímání sousedství v dané lokalitě tedy především ovlivňují tyto tři faktory: sociálně-prostorový kontext, fyzická struktura a sociální struktura obyvatelstva.

Při úvahách o sousedství je nutno si uvědomit, že žádná lokalita není izolována. V centech měst dochází například k vyšší migraci obyvatelstva, je tak zde méně příležitostí pro navázání užších vztahů. Fyzická podoba měst je jedním z faktorů ovlivňujících navazování vazeb. Přílišná anonymita místa, málo plochy pro trávení volného času, automobilová doprava (která nahradila dopravu pěší) jsou bezesporu určité brzdy pro přirozené navazování lidských vztahů.

Skladba obyvatelstva lokality je další klíčový faktor pro vytváření sousedských vazeb. Například stabilita obyvatelstva a doba bydlení v lokalitě je jednou z podstatných proměnných, která souvisí s existencí místní komunity (Kasadra a Janowitz : 1974).

Sousedství je jakožto lokální komunita sociálně konstruováno. Má přirozeně i funkcionální složku. Zahrnuje vnitřní pravidla reciproční směny malých služeb, drobné sousedské vypomoci. Podle G. Wurzbachera má sousedství pět základních funkcí²³:

1. Vzájemná pomoc v každodenním životě.
2. Sdružování a svépomoc pro dosažení společných cílů.
3. Zajištění informací o prostředí, kde rodina žije a kontaktů doplňujících rodinné vztahy, styky se spolupracovníky a s přáteli

---

²³ Wurzbacher, G. a kol.: Das Dorf im Spannungsfeld industrieller Entwicklung. Enke. Stuttgart 1954
in Musil, J.: Sociologie soudobého města. Svoboda. Praha 1967 (str. 215)

4. Sociální kontrola a socializace, orientace ve společnosti podle přejatých norem; v tomto směru je sousedství spolutvůrcem společenského řádu
5. Asimilace nově přistěhovalých osob pomocí vyrovnávání rozdílných zájmů starých a nových obyvatelů lokality.

V současné době se však v sociologickém diskurzu hovoří o ztrátě významu domova a zejména jeho místní dimenze, jako důsledků modernizace a migrace obyvatelstva. „Život v současné společnosti je spojen se zmenšující se vázaností na jedno místo... Nad citovým vztahem k lokálně vázanému domovu převažují jiné sociální a často hlavně ekonomické motivy.“ (Velký sociologický slovník 1996: 219). Tímto je zpochybňován i význam sousedských vztahů, které se rozvolňují a ztrácejí význam.

Plní však sousedství ještě pět Wurzbacherem zmíněných funkcí, či urbanizace rozvolnila lidské vztahy do té míry, že toto již neplatí?

Vzájemná pomoc je i nadále nedílnou součástí sousedství. Tam, kde se sousedé znají, dochází i nadále k vzájemné reciprocitě služeb.

Bod sdružování se v případě problému (který se může týkat všech) je též zřejmý. Motivací je zde klidnější a harmoničtější žití. Cíle, pro které se obyvatelé lokální skupiny mohou spojit, jsou například zkrášlování obytného a pracovního prostředí, organizované udržování pořádku, společná obrana proti devastaci apod.

Člověk potřebuje nejen informace přijímat, ale i vyjadřovat. Sociální komunikace v rámci lokální skupiny může být tedy pro člověka důležitým okruhem, který doplňuje ostatní zdroje informací.

Se vzrůstající kriminalitou vzrůstá i strach z trestné činnosti. Sociální kontrola se může dít např. vzájemným sledováním bytů, výskytu „podezřelých osob“, či zamykáním domovních dveří po určité hodině. Důležitý je zde pocit sounáležitosti, kdy je celý prostor sousedství pod dohledem jeho obyvatel.

Sociální kontrola souvisí též s asimilací (zahrnutím) či naopak vyloučením nově přistěhovalých osob. Pokud tyto osoby například do lokální skupiny přinesou sociálně nevyhovující zvyky, jsou nějakým způsobem obtížné, bývají nejprve segregovány mimo

informační zdroj a postupně vytlačovány až na okraj skupiny. Záleží na nich, zda se takovému tlaku dokáží ubránit a vybojovat si své místo v komunitě, či zda nepříjemné sousedské vztahy přispějí k jejich odstěhování.

Důležitou roli mělo dříve sousedství v otázce socializaci dětí. Tato funkce však dnes, kdy se stále více socializačních procesů odehrává za hranicemi domova, slábne.

Slábne i četnost společných rituálů, jako jsou svatby, pohřby.

Body, kterými G. Wurzbacher svého času charakterizoval funkce sousedství, tedy víceméně zůstávají aktuální. Můžeme je dokonce obohatit o bod společných rituálů, ač je jejich dodržování již méně časté. Důležitým bodem však nesporně zůstává vzájemná sociální kontrola.

Z výzkumů, zkoumajících důsledky procesu rezidenční suburbanizace v zázemí Prahy²⁴, vyplývá několik zajímavých závěrů. Noví rezidenti, stěhující se především z měst, si s sebou přinášejí výrazně odlišný rodinný a ekonomický status a životní styl než původní obyvatelé. Dochází tak k polarizaci mezi skupinou nových obyvatel a starousedlíků. Charakter vztahů mezi těmito dvěma skupinami se i přes tento fakt jeví jako relativně dobrý.

V rámci nové zástavby je však možno sledovat vyšší míru soudržnosti a silnou sociální interakci. K tomu jistě přispívá podobná situace, ve které se noví obyvatelé nachází a problémy, které je nutné v rámci sousedství řešit (a vyřešit). Velkou roli zde hraje také sousedská výpomoc (vzájemný dohled nad zabezpečením domu, půjčování předmětů apod.)

Určitými komunitními rysy disponuje tedy až silnější sousedství, vytvářející „ducha pospolitosti“ skrze silnější a trvalejší vazby, vzájemnou výpomoc, společné rituály či socializaci dětí. Často může být také důsledkem obytné segregace.

Nedá se přitom říci, že by bylo toto silnější sousedství typické pro venkovské nebo městské prostředí; důležité jsou spíše jeho jiné kontexty, zejména osobní motivace aktérů, jejich podobnost, stejné cíle a zájem na *něčem*.

---

²⁴ Ouředníček, M. ed.: Sociální geografie pražského městského regionu. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje. Praha. 2006, str. 128-140

Naopak slabší susedství jsou vlastně jen lokální seskupení osob s přemírou slabších a spíše konvenčnějších vazeb. Jako hlavní limity zde vystupují nedostatečná motivace ke komunikaci či vědomí zbytečnosti takového úsilí.

Předpoklad, že městskou lokální komunitu vytváří z velké části obytný prostor, využívají v poslední době také urbanisté. Problémem husté zástavby je kupříkladu málo prostoru pro setkávání se.

Nejnovějším urbanistickým pokusem o obnovení susedství je proto tzv. *komunikativní bydlení*, které odmítá většinu dnes používaných bytových domů či rodinných domů pro izolovanost jednotek. Příkladem takového pokusu může být atriový dům, zahrnující typicky 10-12 domků spojených kolem společného jádra, atria, které zde představuje jakési náměstí, místo pro pořádání společných akcí, oddychový prostor inspirující pro společné činnosti. Anonymní prostory, které by nepatřily nikomu, nejsou do plánu zahrnuty.²⁵

Otázkou však zůstává, zda tyto snahy nevyústí spíše v kontraproduktivnost. Relevantně odpovědět však mohou až empirické výzkumy, uskutečněné v budoucnosti na toto téma a vlastní zkušenosti osob takto žijících.

Můžeme tedy shrnout, že faktory, které ovlivňují podobu susedství v prostředí města, jsou tyto: četnost a pravidelnost kontaktů mezi obyvateli, migrace obyvatel (jejíž přílišnost je přirozeně negativním faktorem pro zakládání susedských vztahů), ale také prostor, který může pro svou přílišnou anonymitu utváření vztahů znesnadňovat.

I přes tato úskalí však lokální komunita ve smyslu „silnějšího susedství“ ve městech nesporně existuje, i když v méně častém výskytu, než je tomu třeba na vesnici.

---

²⁵ více na toto téma viz <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/casopisy/policeista/2002/04/soused.html>

3.3.2. Obytná segregace (nejen) etnických minorit

Další faktor ovlivňující fragmenty komunitního života ve městě představuje obytná segregace etnických minorit a jiných sociálně exkludovaných skupin, tj. vytváření vlastních ohraničených čtvrtí a prostor, v jejichž rámci komunita žije a funguje.

Obytná segregace může být chápána jako jiné vyjádření sociální nerovnosti, kdy se v rámci města tvoří urbanistické celky vymezené nejen národností a etnicitou, ale třeba také věkem, vzděláním a ekonomickou úrovní,²⁶ či jako „nerovnoměrné rozmístění různorodých skupin obyvatelstva v území.“²⁷

Tento jev není ničím novým. Segregaci je možno sledovat ve všech lidských kulturách s určitou minimální mírou společenské diferenciaci. V našem kulturním kontextu se sídelní segregace prolíná se segregací etnickou.²⁸

Sídelní segregace je tedy proces do jisté míry přirozený. Patologický začíná být až v okamžiku, kdy je spojen se specifickými problémy, jakými je například dlouhodobá nezaměstnanost, chudoba a zneužívání sociálních dávek.

Sociální exkluze minorit pak plyne z vědomí odlišnosti většinové a minoritní komunity, ale také z problémů, jež s sebou může přinášet.

Pro proces formování obytné minority jsou důležité dva pojmy: *other-discrimination* a *self-discrimination*. Důsledkem obou těchto forem sociálního vyloučení, ať již je to vyloučení většinovou populací (*other-discrimination*), či vlastní sebepojímání (*self-discrimination*), je vytváření vlastních obytných prostor vyloučených skupin (obytná segregace). Takto segregované plochy se posléze stávají lokálně vymezenými komunitami. (Castles, Miller : 1993)

Proces sociální exkluze má poté důsledky v podobě vznikání slumů, chudinských čtvrtí a ghett. Z toho plyne oboustranné nepřátelství, distance a izolace exkludovaných skupin.²⁹

---

²⁶ on-line text: http://old.mmr.cz/upload/files/060420_Publikace_segregace.pdf

²⁷ Sýkora, L. a kol.: Segregace v České republice: Stav a vývoj, příčiny a důsledek, prevence a náprava. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, Ministerstvo pro místní rozvoj 2007.

²⁸ Baršová, A. (2003): Ethnická segregace v bydlení. On-line: <http://www.tspweb.cz/viceotsp-fulltext.shtml?x=118807>

²⁹ Tamtéž

Z druhé strany je však třeba si uvědomit mnohé (pozitivnější) okolnosti vzniku lokálních společenství, a to zejména z ohledu minority.

Britský sociolog L. M. Harrison například přichází s názorem, že geografická koncentrace je pro etnické menšiny výhodná. Poskytuje jejich příslušníkům nejen bezpečí a ochranu proti rasistickým útokům, ale pozvedá také vlastní menšinovou identitu. Zažitý negativní pohled na lokální koncentraci menšin vede k nesprávným politickým rozhodnutím, jako je například úsilí o rozptýlení příslušníků menšin. (Harrison : 1990)

Obytná minorita tedy jedinci přináší jistou ochranu a možnosti zapojení se do vlastního života ohraničeného teritoria; na druhé straně však při nedostatečném úsilí o integraci do většinové společnosti a přílišném izolování se může být překážkou dalšího rozvoje individua.

Například v rámci romských komunit je časté nahlížení na domácnosti, které se přizpůsobily hodnotám většinové populace, jako na nepřátele vlastní kultury a jsou často stigmatizovány.³⁰

Pokud se vydáme cestou vlastního sledování empirických výzkumů na téma obytné či prostorové segregace, můžeme jako první „zastávku“ učinit rok 1943, kdy publikoval William F. Whyte studii *Street Corner Society*, vycházející z jeho vlastního pozorování chudinských čtvrtí v Bostonu. Whyte se spřátelil s několika členy místního gangu a tento gang se stal jádrem jeho pozorování (trvajících po dva roky).

Whyte si v prostředí skupiny všiml několika rysů, které později shrnula jako rysy typické pro městskou komunitu. Skupina byla například vysoce organizovaná, někteří členové disponovali vyšším právem rozhodovat, jiní pouze příkazy plnili (gang měl určitou strukturu). Silným spojujícím prvkem komunity byl systém vzájemných závazků a povinností každého z členů. V neposlední řadě znamenalo členství v komunitě pro členy potvrzení vlastní identity.

Shrnul svá pozorování v závěr, že nemůžeme označit část města jako „slum“ pouze kvůli jeho prostorovým a fyzickým charakteristikám. Je třeba si všimnout i charakteristik sociálních, sítí vzájemných vztahů, implicitního řádu a vzorců interakce. Právě tyto faktory vytváří a formují městskou komunitu. (Whyte : 1943)

---

³⁰ Více v on-line článku http://seb.soc.cas.cz/publikace_download/publikace/standardy2003_a64.pdf

Herber Gans, který studoval také Boston, dospěl k podobným závěrům jako Whyte. Ve své knize *The Urban Villagers* (1962) vyjadřuje přesvědčení, že město není pouhou sumou obyvatel, ale je třeba respektovat lidské vztahy a prvky komunity (čehož si však urbanisté a architekti nevěšují).

Gans podobně jako Whyte studoval městské slumy a lokálně vymezené komunity. Obytné plochy jsou místa silných rodinných a přátelských vazeb, společných rituálů. Jejich fyzický rozměr má význam pro vlastní vnímání domova v síti užších vazeb lidí a pro sounáležitost mezi nimi.³¹

Obytná segregace však nemusí být pouze produktem sociálního vyloučení pramenícího z odmítnutí většinovou společností. Vytváření čtvrtí movitějších osob (často střežených branou s vlastním hlídačem) může být též vnímáno jako segregace s akcentem na územní lokální společenství *nějakým způsobem* stejných lidí a z něho vyplývající pravidla a normy uvnitř takovýchto ohraničených čtvrtí (*gated communities*).

Je možné říci, že má charakter sousedství v segregovaných částech nějaká svá specifika?

Na charakter sousedství zde nesporně působí podobnost jedinců; podobnost etnická a sociální, ale také pocit odmítnutí většinovou společností. Nadto, nemožnost dostat se k určitým službám, určeným svým charakterem pro většinovou společnost, nutí členy minority k vyšší míře reciprocitu uvnitř komunity.

Podobnou situaci je možno sledovat i uvnitř lokalit nikterak neexkludovaných skupin. Jako příklad zde právě mohou posloužit „dobrovolně segregovaní“ jedinci z řad majetnějších občanů, vyhledávající v místech nového bydliště skupinu podobně smýšlejících (i z hlediska podobného životního stylu).

Již zmíněný M. Ouředníček (2006) například potvrzuje, že podobná sociální a demografická skladba sousedství vede k těsnější sociální soudržnosti. Charakter vztahů mezi obyvateli nové zástavby v suburbánních lokalitách je silnější než v případě obyvatel původní obce. (Ouředníček 2006: 140)

---

³¹ Karp David, A., Stone Gregory P., Yoels C. William: *Being Urban. A Social Psychological View of City Life*. Lexington: D.C. Heath and Company. 1977 (str. 87)

Poněkud vyšší míra sociální soudržnosti však může v tomto případě být spíše dílem momentální situace, ve které se noví rezidenti nachází.

Obytná segregace, ať již sociálně odmítaných a vyloučených skupin či „dobrovolně segregovaných“, má nesporný vliv na vznik lokální komunity, jež může svým členům přinést určité výhody v nejrůznějších oblastech života. Vystupuje zde i silnější motivace ke komunikaci, směně informací, ale i drobných (recipročních) služeb.

Sociální soudržnost uvnitř takto segregovaných skupin je silnější než v případě „běžného“ sousedství. Velkou roli zde hraje i potvrzování vlastní identity, často skrze vlastní náležení někam. Silnější integrace členů těchto skupin je podobně jako v případě etnik reakcí na pocit odmítnutí zvnějšku, případně vymezování se vůči jiným (starousedlíci versus noví obyvatelé apod.).

3.4. Společné zájmy a cíle

Komunita se může ve městech konstruovat i na základě stejného způsobu trávení volného času různých individuů. Volný čas je možné definovat jako „tu část celkového časového fondu, která zůstane po odečtení pracovní doby a úkonů s ní spojených, času věnovanému domácnosti, uspokojování biologicko-fyziologických potřeb. (...) V dimenzi činností je volný čas souborem takových aktivit, v nichž převládá možnost, byť skupinově determinovaná, individuální volby, kde do popředí vystupuje nikoli nástrojní charakter činnosti, ale činnost sama, která aktualizuje a potenciálně rozvíjí nejrůznější lidské schopnosti.“ (Filipcová 1974: 104)

Volný čas tedy představuje v životě individua prostor pro odpočinek, zábavu, ale i pro osobnostní rozvoj. Přitom není spojen s utilitárními činnostmi.

Pro člověka žijícího v prostředí města je charakteristický způsob trávení volného času v různých druzích městských zařízení určených pro volný čas. (Musil 1985: 164) Tato zařízení plní potřeby odreagování městského obyvatelstva, ať již je to touha po kultuře, sportu, sebevzdělávání, ale i restauracích, jídelnách, vinárnách.

Sám společný pobyt uvnitř takového zařízení však ještě městskou komunitu nevytváří. Klíčovou roli zde hrají jiné faktory: Základem pro utváření zájmových komunit je společný zájem na *něčem*, aktivita, ale i společný cíl. To vše však musí být zprostředkováváno skrze častý kontakt individuů.

Zařízení typu veřejných stravoven vytvoření komunity neumožňuje, zato sportovní klub ano. Návštěva kulturního zařízení má jednorázový charakter kontaktu, avšak členství v hudební skupině nikoliv. Individua mají sice v případě jednorázové návštěvy stravovacího zařízení a kulturní akce společný zájem, avšak nejdůležitější faktor pro vytvoření trvalejší skupiny, častý kontakt a častá komunikace, sdílení informací, určité rozdělení rolí, zde chybí.

Zájmové skupiny nemusí jedinci přinést jen rozptýlení, nové přátele, ale i potvrzení vlastní identity skrze členství v určité skupině, vymezování se vůči jiným skupinám atp. Pokud například patříme do určitého tanečního klubu (který spojuje členy sdíleným zájmem), vymezujeme se proti ostatním klubům, chceme být lepší (úspěšnější) než ony, snažíme se o co nejlepší prezentaci klubu a jsme hrdí na své členství ve skupině, jež je součástí našeho vnímání vlastní identity („Jsem tanečnice“).

Trávení volného času, věnování se určitým zájmům a zálibám, participace v zájmových skupinách, jsou přirozeně důležité i z pohledu *manifestace sociálního statusu*. Platí přitom, že pro určité skupiny v hierarchickém uspořádání společnosti se participace v některých zájmových skupinách jaksi „hodí“ či „nehodí“. Limitem jsou zde i finanční prostředky, které může jedinec použít.

Pierre Bourdieu (1998) například hovořil o tom, že různé sporty jsou spojeny se specifickými společenskými skupinami.³²

Pokud však hovoříme o společném zájmu, činnosti a aktivitě jako o spojovacím faktoru (nejen v oblasti využití volného času), nemůžeme opomenout i různá politická, občanská, ale též náboženská hnutí, snažící se dostat svého cíle a záměru, vycházející z hlubšího přesvědčení jedinců.

---

³² V oblasti životních stylů se podle P. Bourdieua zviditelňují tzv. *habitusy*, soubory dispozic jedince, které umožňují dívat se na svět kolem sebe a zasahovat do něj. Habitus vyjadřuje jednotný styl praktických činností a statků určitého jednotlivého aktéra nebo skupiny aktérů. Habitusy samy jsou diferencované, samy ale též diferencují. Z distance, jinakosti životních stylů, poté plyne nemožnost styku příslušníků různých tříd.

Nespornou roli zde hraje stejný *životní styl*, zejména zdůrazňování zdravého životního stylu a „návrat k přírodě“ (ekologická hnutí, ekovesničky...) případně jeho alternativnost³³ (komunity squaterů, hippies, ale třeba také anarchisté).

Sdílení stejných zájmových aktivit a podobnost životního stylu vystupují jako jedny z nejvýraznějších faktorů vzniku městské komunity.

3.5 Shrnutí

Nejčastější faktory vzniku městské komunity jsou sociální exkluze, dobrovolné stažení se ze světa (typické například pro některé sekty), obývání společné lokality (které však nedeterminuje existenci sousedství v daném místě) a obytná segregace, jakožto komunitní vyjádření národnostní, etnické identity. Důležitou roli nesporně hrají i společné zájmové aktivity, které ustavují skupiny se stejným cílem.

Městské komunity však nevnikají působení pouze jednoho, převládajícího faktoru. Například sociální exkluze má za následek zvýšenou integraci vyloučených skupin, obytnou segregaci (a s tím spojený vznik lokální komunity).

---

³³ V tomto pojetí vnímána spíše jakožto protiklad k životnímu stylu převládajícímu ve společnosti

Závěr

Meze komunitního života v dnešním městě jsou vytyčeny právě mnohostí a rozmanitostí, kterou městský prostor nabízí. Možnost výběru nám umožňuje být členy jedné skupiny a jindy zas jiné, nechává na nás intenzitu vnitřní identifikace s ní.

Člověk dnešního města se v naprosté většině nechává ovlivňovat různými skupinami; je součástí své lokální komunity, ale také několika dalších, symbolických. Z každé si odnáší *così*, z čehož posléze (v kombinaci s dalšími faktory, zejména výchovou) konstruuje vlastní identitu.

Městská komunita je prostorem pro „podobnost v nepodobnosti“, pro setkávání se pouze v určitých rysech, nikoliv však ve všech. Jedinec tedy nemusí při participaci v městské komunitě být zapojen cele tak jako v případě komunity tradiční.

Nejdůležitějšími faktory jejího vzniku jsou proces sociální exkluze, uzavření se před světem, společně obývaná lokalita a v neposlední řadě společné zájmové aktivity ve volném čase.

Částečná individualizace městských vazeb není překážkou pro vznik komunity. Tradiční komunita se postupem času transformovala do nové podoby, kterou můžeme pochopit jako *soudobou, moderní komunitu*.

Bakalářská práce ukázala, že městská komunita je v některých ohledech specifická a bylo by proto zajímavé o tyto poznatky obohatit současný pohled na charakter sociálních vazeb v prostředí dnešního města.

Doporučení pro další zkoumání

Téma by bylo vhodné uchopit a prozkoumat též empiricky a to ze dvou hledisek:

1) hledisko lokálních, potažmo ohraničených komunit

Tento bod zahrnuje především výzkumy sousedství v různém typu lokalit; od městských slumů až po hlídané čtvrti movitějších rezidentů. Technika zúčastněného pozorování či specifické dotazování (zejména kvalitativní) jistě může napomoci poznání a posléze empirickému popisu „života“ uvnitř takto vymezených územních společenství.

2) hledisko lokálně neohraničených, „rozptýlených“ komunit

V tomto případě by bylo blíže studováno uskupení, které nespojuje společně obývaná lokalita, s důrazem na společné hodnoty a cíle. Může jej představovat například zájmová skupina (sportovní klub), skupina lidí se stejným názorem (politické uskupení), ale též sekta.

Výsledkem empirického zkoumání by mohlo být kvantitativně-kvalitativní měřítko komunitních rysů v daném uskupení (vycházející ze studia sociální solidarity, soudržnosti, charakteru komunikace, společných hodnot a cílů, vymezení se vůči *jiným* apod.)

Příloha 1

Vybrané sociální aspekty ovlivňující vznik soudobé komunity a možnost jejich empirického zkoumání

Tabulka. Odpovědi na otázku „Do okruhu Vašich přátel patří lidé: ...“, řádková %

	1. vůbec žádní	2. ojedíněle	3. málo	4. mnoho	5. skoro všichni	neví
a) z jiné generace	19 %	32 %	35 %	12 %	1 %	1 %
b) jiné národnosti	65	21	11	2	0	1
c) jiného etnika	80	14	5	1	0	1
d) jiné sexuální orientace	81	8	5	1	0	5
e) jiného povolání	15	20	25	30	6	3
f) sledující jiné TV pořady	10	18	26	27	2	18
g) chudší lidé	20	27	30	9	1	14
h) bohatší lidé	15	26	33	13	2	12
i) s odlišným trávením volného času	10	25	35	21	3	5
j) jiným kulturním vkusem	13	24	38	14	1	9
k) čtoucí jiné noviny	9	18	29	21	2	22
l) s odlišným polit. názorem	10	24	33	17	1	15
m) z venkova / města	19	26	34	15	3	3
n) věřící / nevěřící	23	26	27	9	2	14

Zdroj: Naše společnost, CVVM, duben 2007; věk 15+, N = 1011.

Zdroj: Šafr, J.: Přemost'ující sociální kapitál a jak ho měřit, on-line SOCIOweb 6/2007, on-line text (http://www.soc.cas.cz/download/508/Socioweb_6-07_safr_premost_soc_kap.pdf)

Reference

Bauman, Z.: Tekutá modernita. Mladá Fronta. Praha 2002

Berger, P., Luckman, T.: Sociální konstrukce reality (Pojednání o sociologii vědění). Centrum pro studium demokracie a kultury. Brno 1999

Bernard, J.: Osobní identita v diskursu společnosti pozdní moderny, in: Šubrt, J.(ed.): Soudobá sociologie II (Teorie sociálního jednání a sociální struktury). Karolinum. Praha 2008

Bourdieu, P.: Teorie jednání. Karolinum. Praha 1998

Castells, M.: Elemente einer Theorie der Netzwerk- Gesellschaft. In: Sozialwissenschaftliche Literatur Rundschau, 2/2000

Castells, M.: The Power of Identity. The Information Age: Economy, Society and Culture. Blackwell Publishing 2004

Castles, S.& Miller, M.: The Age of the Migration. The Guilford Press. New York 1993

Davis, K.: Human Society. The Macmillan Company. New York 1949.

Davis, M.: City of Quartz: Excavating the Future of Los Angeles. Routledge. Chapman & Hill. London. 1990.

Delanty, G.: Community. Routledge. London 2003

Durkheim, E.: De la division du travail social. Readings from Émile Durkheim. Routledge. London, 1985, str. 33, cit. dle: Thompson, K.: Klíčové citace v sociologii. Hlavní myslitelé, pojmy a témata. Barrister & Principal. Brno 2004, str. 181-182.

Elwert, G. *Boundaries, Cohesion and Switching: On We-Groups in Ethnic National and Religious Forms*, in: Wickler, H.-R. (ed.), *Rethinking Nationalism and Ethnicity. The Struggle for Meaning and Order in Europe*. Berg. Oxford 1997

Filipcová, B.: *Volný čas a kultura v průmyslovém městě : (Současnost a perspektivy)*. Ústav pro kulturně výchovnou činnost. Praha. 1974

Fischer, Claude S. 1975. *Toward a Subcultural Theory of Urbanism*. *American Journal of Sociology* 80(6):1319-41.

Gans, Herbert J.: *The Urban Villagers: Group and Class in the Life of Italian-Americans*. Free Press. New York 1962

Giddens, A.: *Důsledky modernity*. SLON. Praha 2003

Giddens, S.: *Sociologie*. Argo. Praha 2000

Goffman, E.: *Všichni hrajeme divadlo. Sebe prezentace v každodenním životě*. Nakladatelství Studia Ypsilon. Praha 1999

Harrison R. J., Weinberg D. H.: *Racial and Ethnic Residential Segregation in 1990*. Paper prepared for the Population Associations of America Meetings, May 1992. U. S. Census Bureau, Residential Segregation - Measure Definitions, <http://ftp.census.gov/>.

Hartl, P.: *Komunita občanská a komunita terapeutická*. SLON. Praha 1997

Jandourek, J. : *Sociologický slovník*. Portál. Praha 2001

Karp D. A., Stone G. P., Yoels C. W.: *Being Urban. A Social Psychological View of City Life*. Heath and Company. Lexington: D.C. 1977

Kasarda, J., Janowitz, M. (1974). „Community Attachment in Mass Society.“ *American Sociological Review* 39(3), 328-339.

Keller, J.: *Dějiny klasické sociologie*. SLON. Praha 2005a

- Keller, J.: Úvod do sociologie. SLON. Praha 2005b
- Mann, P.: An Approach to Urban Society. Routledge & Kegan Paul. London 1965
- Mareš, P.: Sociologie nerovnosti a chudoby. SLON. Praha. 1999
- Maslow, A.H.: Motivation and Personality. Harper & Row. New York 1954
- Melucci, A.: Nomads of the Present. Social Movements and Individual Needs in Contemporary Society. Hutchinson Radius. London 1989
- Musil, J.: Lidé a sídliště. Svoboda. Praha 1985
- Musil, J.: Sociologie soudobého města. Svoboda. Praha 1967
- Nešpor, Z., Lužný, D.: Sociologie náboženství. Portál. Praha 2007
- Ouředníček, M. ed.: Sociální geografie pražského městského regionu. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta. Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje. Praha. 2006
- Park, Robert E.: Human Communities: The City and Human Ecology. Free Press. New York. 1952
- Plavšak, K.: Coming Home to Europe: The Reconstruction of Slovene National Identity in Relation to Europe. National and European Identities in EU Enlargement. Ed. Drulák P.: Institute of International Relations. Praha 2001
- Potočný, T.: Lidé na Okraji. Případová studie satelitního městečka. Institut pro výzkum reprodukce a integrace společnosti. Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity. Brno 2006
- Simmel, G.: On Individuality and Social Forms. The University of Chicago Press. Chicago – London 1971

Simmel, G.: "The Isolated Individual and the Dyad," pp. 118-144, in *The Sociology of Georg Simmel*, edited by Kurt H. Wolff. Glencoe: The Free Press. 1964.

Thompson, K.: Klíčové citace v sociologii. Hlavní myslitelé, pojmy a témata. Barrister & Principal. Brno 2004.

Tönnies, F: *Gemeinschaft und Gessellschaft* [1887]. Anglický překlad: *Community and Association*, Roulledge & Kegan Paul, London. 1955

Weber, M. *The City*. Free Press. New York 1966.

Whyte, William F.: *Street Corner Society*. University of Chicago Press. Chicago.1943.

Wirth, L.: *Urbanism as a Way of Live*. *American Journal of Sociology*, roč. 44, č.1, 1938

Wurbacher, G. a kol.: *Das Dorf im Spannungsfeld industrieller Entwicklung*. Enke. Stuttgart 1954 in Musil, J.: *Sociologie soudobého města*. Svoboda. Praha 1967

Young, I. M., *Justice and the Politics of Difference*, Princeton University Press, Princeton 1990 in Hlaváč, I.: (1999):. *Identita jako sociální konstrukce*. On-line text (http://profil.muni.cz/04_2000/hlavac_identita.html)

Další zdroje

<http://www.mvcr.cz/casopisy/policista/2002/04/soused.html>

http://homel.vsb.cz/~tvr12/reg_soc/body/text/07/Soc_mesta_tex.doc

<http://www.vsrz.cz/reg/kestazeni/uvod4.pdf>

http://sreview.soc.cas.cz/upl/archiv/files/190_25uher17.pdf

<http://www.socioweb.cz/index.php?disp=teorie&shw=246&lst=116>

http://old.mmr.cz/upload/files/060420_Publikace_segregace.pdf

<http://www.tspweb.cz/vicotsp-fulltext.shtml?x=118807>

http://www.soc.cas.cz/download/508/Socioweb_6-07_safr_premost_soc_kap.pdf